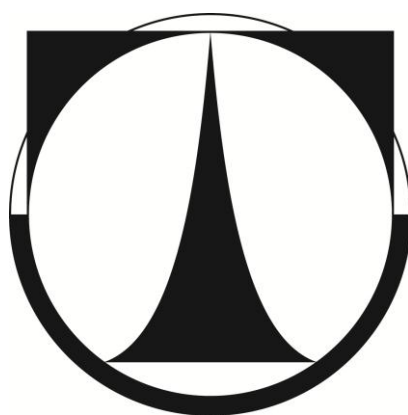


TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta



DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Jiří Uher

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

**Ekonomické a podnikatelské aspekty výroby a distribuce omamných
látek jako globálního problému**

**Economic and Entrepreneurial Aspects of Drug Production and
Distribution as a Global Problem**

DP – PE – KEK 2011– 66

Bc. Jiří Uher

Vedoucí práce: Ing. Kocourek Aleš, Ph.D., katedra ekonomie
Konzultant: prof. Ing. Fárek Jiří, CSc., katedra ekonomie

Počet stran: 74 Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 6. května 2011

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 6. května 2011

Jiří Uher

Anotace

Z historických dat vychází, že drogy byly do 20. století běžně užívané látky stejně jako alkohol nebo tabák, jež jsou v dnešní době volně dostupné, a které mají mnohdy horší dopady na lidské zdraví. Cílem této diplomové práce je zjistit, zdali je uplatňování zákazů vhodným způsobem k řešení drogového problému a jestli je vůbec reálné, aby se dosáhlo záměrů této politiky. Jsou zkoumány skutečné dopady prohibiční politiky a také je analyzováno chování účastníků černého trhu, na kterém jsou mnohem vyšší ceny statků. Což může vyvolat další negativní souvislosti, jako je např. zvýšená kriminalita. Tyto souvislosti jsou v závěru práce ilustrovány na příkladu České republiky a jsou uvedeny některé státy, které se již rozhodly uplatňovat alternativní liberálnější politiku k vyřešení otázky drogové problematiky.

Klíčová slova

Drogy, ekonomie, prohibice, státní zásahy, drogová politika

Annotation

The historical data shows that drugs, as well as alcohol or tobacco which are freely available nowadays and often have worse effects on human health, were commonly used substances up to the 20th century. The object of this thesis is to gather whether the prohibition is a right way of solving the drug problem and whether achieving the goal of this policy is even feasible. Real impacts of the prohibition policy are examined and the behavior of participants in the black market with much higher prices of commodities is analyzed. It may cause further negative contexts such as increased criminality. These connections are illustrated in the end of the work using the example of the Czech Republic. Furthermore, certain countries are introduced which resolved to apply an alternative and more liberal policy to solve the drug problems issue.

Key Words

Drugs, Economics, Prohibition, State Intervention, Drug Policy

Obsah

SEZNAM TABULEK.....	10
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	11
SEZNAM ZKRATEK.....	12
ÚVOD.....	13
1 STRUČNÁ HISTORIE OMAMNÝCH LÁTEK.....	15
1.1 PRVNÍ ZMÍNKY.....	15
1.2 NOVÉ OBJEVY.....	18
2 DROGY JAKO STATEK V EKONOMII.....	20
2.1 PREFERENCE SPOTŘEBITELE.....	20
2.2 FUNGOVÁNÍ TRŽNÍHO MECHANISMU.....	22
2.3 STÁTNÍ ZÁSAHY.....	23
2.3.1 <i>Individuální svoboda</i>	27
3 DROGOVÁ PROHIBICE.....	30
3.1 POČÁTKY DROGOVÉ PROHIBICE.....	31
3.2 ARGUMENTY A CÍLE PROTIDROGOVÉ POLITIKY.....	33
3.3 PROHIBICE A TRŽNÍ SÍLY.....	36
3.3.1 <i>Snižování nabídky</i>	37
3.3.2 <i>Snižování poptávky</i>	40
3.3.3 <i>Elasticita nabídky</i>	42
3.3.4 <i>Substituce drog</i>	43
3.4 ČERNÝ TRH A DROGOVÉ KARTELY.....	44
3.4.1 <i>Drogové kartely současnosti</i>	48
4 VLIV PROHIBICE NA SPOLEČNOST.....	50
4.1 VLIV NA KRIMINALITU.....	50
4.1.1 <i>Kriminalita ze strany spotřebitelů</i>	51
4.1.2 <i>Kriminalita ze strany nabídky</i>	54
4.1.3 <i>Kriminalita ze strany státu</i>	55
4.2 ZDRAVOTNÍ RIZIKA UŽÍVÁNÍ DROG.....	56
5 PROTIDROGOVÁ POLITIKA ČR.....	58
5.1 SOUČASNÁ SITUACE VE VĚCECH DROG V ČR.....	59

5.1.1	<i>Výdaje z veřejných rozpočtů.....</i>	60
5.1.2	<i>Počet uživatelů drog.....</i>	61
5.1.3	<i>Zdravotní souvislosti užívání drog.....</i>	62
5.1.4	<i>Kriminalita v souvislosti s drogami.....</i>	62
5.2	NÁRODNÍ STRATEGIE PROTIDROGOVÉ POLITIKY NA OBDOBÍ 2010 – 2018.....	64
5.2.1	<i>Cíle protidrogové politiky na období 2010 – 2018.....</i>	65
5.3	SHRNUTÍ.....	65
5.3.1	<i>Liberalizace jako možné řešení?.....</i>	66
6	ZÁVĚR.....	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71

Seznam tabulek

Tabulka 1: Množství větší než malé držených drog	59
Tabulka 2: Výdaje ze státního a místních rozpočtů na protidrogovou politiku	61

Seznam obrázků

Obrázek 1: Sklizeň tabáku.....	17
Obrázek 2: Kokainovník pravý.....	19
Obrázek 3: Reklama na kapky proti bolesti zubů z kokainu	25
Obrázek 4: Reklama na heroinový sirup proti kašli	26
Obrázek 5: Snižování nabídky drog.....	37
Obrázek 6: Snižování poptávky po drogách.....	41
Obrázek 7: Neelastická poptávka po drogách	43
Obrázek 8: Množství zaznamenaných nezákonných obchodů v USA	47
Obrázek 9: Počet vražd na 100 000 obyvatel v USA.....	51
Obrázek 10: Vraždy v New Yorku z roku 1988.....	52
Obrázek 11: Náklady způsobené trestnou činností drogově závislých (v mld. USD).....	53
Obrázek 12: Celkový počet stíhaných osob a podíly osob podle § 187a a 188a.....	63
Obrázek 13: Základní cíle protidrogové politiky.....	65

Seznam zkratek

HDP	Hrubý domácí produkt
GŘC	Generální ředitelství cel
HM	Harm reduction
MO	Ministerstvo obrany
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NPC	Národní protidrogová centrála
RVKPP	Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Úvod

Postupný vývoj civilizace s sebou přináší značné výhody, ale i problémy. Poslední tři století se nesou ve znamení technologického pokroku a objevů. Ale vše pozitivní má i svoji stinnou stránku. S vysokým stupněm rozvoje a globalizace lidstvo naráží na opravdové problémy velkých rozměrů, mezi něž patří například problém chudoby, ropný problém nebo problém čím dál rychleji se zvyšující populace Země. Za další z těchto problémů se považují i drogy. Zhruba od poloviny 20. století, kdy vlády většiny zemí světa (v čele s USA) tento problém definovaly, vynakládají horentní sumy pro potírání výroby a užívání některých omamných látek, které byly shledány pro lidské zdraví a společnost jako nepřijatelné. Stát tak pod záminkou ochrany svých občanů vykonává aktivity, které vedou ke zcela odlišným výsledkům, než bylo původně zamýšleno. Lze se domnívat, že se jedná o uměle vytvořený problém, jenž ve skutečnosti demonizuje látky doprovázející lidstvo od dávných věků,¹ které byly do konce 19. století hojně užívány i jako medikamenty. Postupně se však posupně staly „trnem v oku“ vlád některých zemí, které se jimi zabývaly tak dlouho, až je vyhlásily za globální „problém“. Paradoxně se tímto globálním problémem nestaly uvedené psychotropní látky, jak bude v této práci předloženo, nýbrž samotná politika prohibice a postupy k jejich zakazování. Tato politika je částečně výsledkem určitého dědictví veřejného názoru, že drogy jsou špatné, a co je špatné, je třeba zakázat.

Drogová problematika, resp. prohibice obecně, je téma, kterým se zabývá moderní ekonomie. Ke zkoumání využívá mnohé další vědní disciplíny (jako je např. statistika) a na základě skutečných dat dává do souvislostí situace z reálného života. Tato diplomová práce se bude zabývat zákazem, jakožto celosvětově uplatňovanou politikou a přístupem vůči výrobě, distribuci nebo užívání drog. Na základě empirických dat bude analyzován přínos drogové prohibice pro společnost. V první řadě budou stručně popsány dějiny omamných látek. Následně bude nahlíženo na problematiku ekonomickým pohledem: jak může zákaz

¹ Důležité je zmínit, že se nejedná o všechny látky působící na lidskou psychiku a vytvářející závislosti, ale jen o některé, které se v průběhu 20. století staly společensky nepřijatelné.

ovlivňovat chování spotřebitelů a výrobců na trhu. Jak se změní charakter trhu, pokud prodáváný statek je ilegální, a co se stane s cenou produkce. Dopady vzniku černých trhů budou hodnoceny váhami, jako je kriminalita nebo zdravotní rizika. Jednotlivé teorie budou v průběhu ilustrovány na příkladech z dávné i nedávné historie a v poslední kapitole zasazeny do praktické roviny na případu České republiky. Tato práce, stejně jako ekonomie, bude oproštěna od morálních soudů, situace budou hodnoceny na základě skutečných údajů z historie nebo současnosti. Dále tato práce nebude řešit problém škodlivosti drog pro lidské zdraví, či polemizovat, zdali je psychotropní látky správné užívat či nikoliv. Bude se zabývat především vhodností prohibitivního přístupu ze strany státu vůči těmto látkám.

Hlavním cílem práce je:

- zjistit, zda je drogová prohibice účinným nástrojem pro řešení drogové problematiky a jestli je efektivní vynakládat finanční prostředky právě na tuto politiku.
- vyšetřit, jestli zákaz ovlivňuje nabídku výrobců či poptávku a spotřebu uživatelů.

Budou uvedeny historické souvislosti a argumenty zastánců drogové prohibice, ale také obhájců liberalizace, mezi které můžeme řadit např. Milтона Friedmana, o jehož myšlenky se práce opírá. Na závěr si bude moci každý čtenář utvořit vlastní názor o tom, zda je prohibice vhodným řešením tohoto problému.

1 Stručná historie omamných látek

Drogy provázejí lidstvo po celá tisíciletí, dá se říci, že jsou staré jako lidstvo samo. Základní odlišností bylo a je, za jakým účelem a v jakém množství se daná látka užívá. Ta samá látka může být v určitém množství lékem, a v jiném zase drogou. Lidé od pradávna do dnešní doby užívají obojího, ale hlavními intencemi byly především léčení, věštění, či komunikace s božstvy. Samozřejmě se pak staly součástí mýtů a legend dané kultury. Téměř každá kultura měla svoji drogu (např. jihoameričtí Indiáni žvýkali koku, aby přežili špatné časy, opium pomáhalo v meditaci čínským filozofům a halucinogeny hrály významnou roli při rituálních obřadech většiny kultur). Naši předkové však s těmito látkami zacházeli s respektem a úctou, jelikož věřili, že se jedná o boží síly, a díky výsadním znalostem šamanů či duchovních učitelů byla společnost chráněna před zneužitím. Droga mohla být podána jen připravenému člověku a její účinky byly natolik známé, že mohly sloužit jako prostředek k rozšíření vědomí. Užívání rostlin ovlivňující psychiku položilo základ jedné z nejstarších profesí na světě – šamana či medicinmana.²

1.1 První zmínky

Vznik prvních civilizací se datuje kolem roku tři tisíce před naším letopočtem na území Mezopotámie a Egypta. Díky objevení a používání písma je možné získat důležité informace o tehdejších civilizacích – ať už texty na hliněných destičkách z Mezopotámie či na papyrech pocházejících z Egypta. Tyto historické dokumenty jsou spíše náboženské nebo hospodářské tematiky a o drogách se v nich přímo nepíše. Avšak z archeologických nálezů je možné předpokládat, že ve starém Egyptě se opium používalo.

Proslulým pěstitelským centrem máku byl ostrov Kypr, ze kterého se do Egypta dovážel v pozoruhodných nádobách v podobě makovice. Byly to malé sošky bohyní, které mají na

² MONAR, Užívání a zneužívání psychotropních látek v historii, Dostupné z WWW:
<<http://www.monar.cz/index.php?ID=44>>

hlavě typicky naříznuté makovice a pocházejí z období kolem 13. století př. n. l.³ Fakt, že byl mák užíván jako opium, potvrzují znaky nalezené na sumerských tabulkách ze 3. tisíciletí př. n. l., které jsou pro něj použity a znamenají radost. Egypské hieroglyfy se dokonce zmiňují o šťávě z makovic a doporučují ji jako zklidňující prostředek.

Naproti tomu nejstarší odkazy (kolem roku 4000 př. n. l.) na pěstování konopí směřují do Číny a až o tisíc let později se začalo šířit do Turkmenistánu a Indie. Podle bráhmanské tradice konopí povzbuzuje vědomí, prodlužuje život a přispívá k sexuální žádostivosti. Významné buddhistické směry si této byliny cenily jakožto výtečného meditačního prostředku a používaly ji k léčení očních zánětů, insomnie, suchého kašle a dyzentérie. Z Evropy zase vyváželi konopné provazy a koudele Keltové už v 7. stol. př. n. l. – konkrétně z Massilie (dnešní Marseille). Z četných nálezů dýmek je možné soudit, že tato kultura věděla o jeho využití i jako omamné látky. Koneckonců samotní Druidové byli věhlasnými znalci lektvarů a léčitelství.

Také drogy založené na podstatě kokainu a kofeinu mají svůj původ v dávných dobách. Obecně tyto drogy dodávají energii, díky níž je člověk schopen více pracovat, ať už fyzicky nebo psychicky, a mnohem méně jíst. Keř rostliny koka pochází z And a už od 3. stol. př. n. l. můžeme nalézt sochy s nafouklými tvářemi žvýkající jeho listy. V Americe má také původ guaraná – maté obsahující kofein – a kakao, v němž je obsažena obdobná látka theobromin. V Indii a Indonésii se analogických účinků dosahuje díky betelu, drogy, která je na Západě téměř neznámá, a i přes tento fakt ji v současné době žvýká jedna desetina světové populace. V Číně se zase už asi 5000 let pije čaj, který obsahuje tein, a z Afriky pochází ořech koly, jenž představuje silný kofeinový stimulant. Káva má sice arabský původ, avšak jako droga se začala využívat až v 10. stol. našeho letopočtu. Tyto látky nikdy nepřiváděly své uživatele do extáze, byly užívány pravidelně a i několikrát denně.

³ VALÍČEK, P., Rostlinné omamné drogy, s. 12.

Tabák se hojně vyskytoval především v Americe a převládal takřka na celém kontinentu – od Kanady až po Ohňovou zemi. Možnosti jeho využití byly nepřehledné - od náboženství, přes odpočinek až po léčení. Tabák různé intenzity se kouřil, pil a žvýkal.



Zdroj: <http://www.nekurackerestaurace.cz/clanek/179-historie-tabaku-aneb-jak-to-vsechno-zacalo>

Obrázek 1: Sklizeň tabáku

Alkohol bylo a je možné vyrobit prakticky z jakékoli rostliny. Na klínové tabulce pocházející z roku 2200 př. n. l. bylo pivo doporučováno jako nápoj pro kojící ženy. V černé dioritové stéle, na které se dochoval Chammurabiho zákoník, se můžeme dočíst, jak ve 108. článku král odsuzuje k popravě utopením krčmářku, která by šidila kvalitu nápoje. Jedná se o význačnou ukázkou pádné intervence proti ohrožení kvality drogy. Četné odkazy na víno je možné nalézt v hebrejské Bibli.

1.2 Nové objevy

Důležitým historickým mezníkem bylo objevení Ameriky. Jak už bylo zmíněno, tabák (lilkovitá rostlina rodu *Nicotiana*) byl nejrozšířenější drogou, která se do celého světa dostala právě z Ameriky. Už první domorodci, které Kolumbus potkal, kouřili tabák. Přes prvotní pokusy církve o zákaz užívání této rostliny, získala tato droga přízeň mnoha lidí a rozšířila se velice rychle do Evropy, Afriky i Asie. Zanedlouho se tabák stal legální látkou a prvními státy, kde byl zdaněn, byly Rakousko (1670) a Francie (1674). Dokonce i Svatý stolec v čele s papežem Benediktem XIII. povolil takzvané „suché opojení“. S rostoucím mezinárodním obchodem a postupným objevováním světa se začala šířit i další přivážená narkotika (například opium z orientu).

Vedle chemiků, lékárníků a doktorů se o další nové druhy drog začínali zajímat i literáti, filosofové a umělci. Teprve v 19. století s rozvojem techniky dochází k významným objevům aktivních složek různých rostlin a začínají být jasně definovány jejich účinky.⁴ Konkrétně morfin (1806), kodein (1832), atropin (1833), kofein (1841), kokain (1860), heroin (1883), barbiturát (1903) a další.⁵ Účinky rostlin se tedy přestávají spojovat s magií a nadpřirozenem a drogy samotné se stávají běžnou součástí života. Nejvýznamnějším velkým farmakem své doby byl právě morfin nebo také morfium, který se využíval během válek jako lék tlumící bolest. Není divu, že prvními moderními aktivními uživateli z pohledu drogové problematiky byli právě lékaři, ostatní nemocniční personál a jejich rodiny, kteří k nim měli nejsnazší přístup. Zbylí konzumenti představovali různorodou skupinu střední vrstvy, avšak ke svému návyku se příliš nehlásili.

⁴ ESCOHOTADO, A., Stručné dějiny drog, s. 23.

⁵ SZASZ, T., Drogy: Historie jedné hysterie, s. 62.



Zdroj: <http://drogy.apv-plastove-okna.cz/164-co-je-kokain>

Obrázek 2: Kokainovník pravý

Na přelomu 19. a 20. století byla většina známých drog volně dostupná v apatykách a drogeriích, *de facto* po celém civilizovaném světě. Reklama těchto výrobků byla naprosto volná a míra propagace srovnatelná s jakýmkoliv jiným výrobkem. Samozřejmě existovalo velké množství závislých na opiu, morfiu či heroinu, avšak policie ani politika neměla s celou záležitostí mnoho co dočinění. Nicméně s rostoucím počtem závislých se objevovaly protestní hlasy přesvědčené o tom, že panující svoboda je zásadním problémem spějícím ke katastrofě. Tato změna postoje, která bude rozebrána dále, položí základy prohibice v Americe a následně v celém světě.⁶

⁶ ESCOHOTADO, A., *Stručné dějiny drog*, s. 29.

2 Drogy jako statek v ekonomii

Jak uvádí Šíma: „*Ekonomie je dynamicky se rozvíjející věda, která prostřednictvím svých nově vznikajících odnoží proniká do oblastí dříve považovaných za zcela neekonomické.*“⁷ Ekonomové svými znalostmi dosti často přispívají ke studiu práva, životního prostředí nebo psychologie.

Většina drog je státem zakázaná a tak se nabízí otázka, zda je možné pomocí ekonomie zkoumat tuto problematiku. Samozřejmě že ano, protože vydáním a vynucováním tohoto zákazu statek existovat nepřestane, stejně tak nepřestane existovat trh, na kterém se statek prodává. Statek je dále vyráběn a směňován na trhu.⁸ Ekonomie se na rozdíl od státu nesnaží řešit morální stránku věci. Ekonomie je věda o lidském jednání, která zkoumá jeho důsledky a v žádném případě nijak neovlivňuje právě toto rozhodnutí. Jednoduše lze říci, že ekonomie zkoumá a popisuje, jak lidé uspokojují své potřeby na základě svých subjektivních preferencí, ale neřeší, jestli je toto chování morálně správné. Ekonomie nesoudí, jestli je lepší rodinný dům nebo byt, spánek nebo práce, drogy nebo sport.⁹

2.1 Preference spotřebitele

Podstatou lidského jednání je nejzákladnější společenský axiom – lidi a jejich chování je účelné. To značí, že se každý člověk, na základě vlastního rozhodnutí, chce dostat do subjektivně lepší situace, než je ta předchozí. To je základní věc, kterou se člověk odlišuje od zvířat, přemýšlí, vyhodnocuje veškeré alternativy a vybírá si pro sebe tu, která mu přináší co nejvyšší užitek. Každý člověk je individuum, jemuž přináší vyšší užitek něco

⁷ ŠÍMA, J., Trh v čase a prostoru, s. 11.

⁸ ŘIHÁK, H., Prohibice a drogy z pohledu ekonomie, dostupné z WWW:
<<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/111627/Prohibice-a-drogy-z-pohledu-ekonomie.html>>

⁹ ROTHBARD, Murray N., Ekonomie státních zásahů, s. 44.

jiného. Bylo by iracionální jednotlivé mezosobní užitky jakkoliv měřit. Jediná přípustná operace je osobní porovnání, které člověk sám provede v momentě rozhodování.¹⁰

Tedy jak píše Murray N. Rothbard: „*Hodnocení a preference jednotlivců představují ústřední téma ekonomické teorie. Ekonomie zkoumá logické vlastnosti a důsledky existence individuálních hodnocení a preferencí. Věci do této analýzy samozřejmě vstupují, neboť bez věcí, kterých si je možné cenit, by nemohlo být žádného hodnocení. Avšak podstatnou a hnací silou lidského jednání, a tím pádem i jím vytvářené lidské tržní ekonomiky, jsou právě hodnocení jednotlivců. Jednání je výsledkem volby mezi jednotlivými alternativami. Každá volba odráží hodnoty, tj. preference jednotlivců ohledně alternativních možností.*“¹¹

Rozdílem mezi jednotlivými užitky by tedy měl být osobní zisk. Jedná se ovšem spíše o psychologickou veličinu, než o ekonomickou. Tento osobní přírůstek není nikterak měřitelný ani porovnatelný s jinou úrovní užitku (nelze porovnat, jestli užití drogy jednomu člověku přinese vyšší užitek, nežli uběhnutí maratónu jinému člověku). Tím pádem neexistuje objektivní hledisko nebo aspekt, který by jasně určoval, co je pro kterého člověka dobré a co špatné. Jde čistě o osobní vůli každého jedince, která může racionálně vyhodnotit, co mu přináší vyšší užitek.

Z ekonomického pohledu, při dodržení neutrality ekonomie, se dá říci, že pokud si spotřebitel vybere variantu A – např. nákup nebo konzumace drogy, před variantou B – jít běhat, že preferuje variantu A před variantou B, protože mu přináší větší užitek. Není vhodné soudit, jestli se jedná o správnou variantu nebo jestli je spotřebitel narkoman.¹²

¹⁰ ŠÍMA, J., Trh v čase a prostoru, s. 13.

¹¹ ROTHBARD, Murray N., Ekonomie státních zásahů, s. 17

¹² Tamtéž, s. 19

2.2 Fungování tržního mechanismu

V předešlé kapitole bylo vysvětleno, že spotřebitel se rozhoduje na základě svých preferencí a vybírá si pro něj tu variantu, která mu přináší nejvyšší očekávaný osobní zisk, čili užitek. Takovýto spotřebitel subjektivně vybere pro něj nepříjemnější možnost a aktivně se snaží tuto potřebu uspokojit, vytváří poptávku. Poptávka na volném trhu je (měla by být) ten nejdůležitější faktor, který určuje správné fungování tržního prostředí.

Tržní prostředí, které se v této práci bude předpokládat, je systém dělby práce, jehož stavebním kamenem je soukromé vlastnictví výrobních faktorů. Známé základní tři faktory – práce, půda, kapitál – jsou vlastněny individuálními občany, vlastníky půdy a podnikateli. Svobodné využívání těchto faktorů, čili podnikání, je základním a podstatným rysem kapitalismu. Avšak podnikatelé by neměli rozhodovat o nabídce na trhu. Klíčovým hráčem na kapitalistickém trhu je spotřebitel, na jehož poptávku by podnikatel měl flexibilně reagovat. Proč? Z důvodu maximalizace ekonomického zisku. Cílem výrobce není produkovat pro sebe, ale pro trh, pro uspokojení poptávky ze strany spotřebitele. Racionální spotřebitel nekoupí, co nechce, a pokud spotřebitel nekupuje nabízené výrobky, podnikatel ztrácí své peníze a v delší době není schopen být součástí trhu. Nahradí ho ten, který umí lépe naslouchat potřebám spotřebitele, neboť jeho postoje a preference rozhodují o ziscích nebo ztrátách podnikatele.¹³

V případě že se tato teorie aplikuje v praxi a jako statek je zvolena droga, pak na straně poptávky funguje spotřebitel, který na základě své svobodné mysli a jeho osobních preferencí poptává omamnou látku, jež mu přináší vyšší užitek nežli jiný statek. Na volném trhu také operuje podnikatel na straně nabídky, který flexibilně reaguje na poptávku a ve snaze dosáhnout ekonomického zisku se uchýlí k prodeji tohoto statku. Pomocí zásad ekonomie je možné identifikovat důvody existence drogového trhu.

¹³ MISES, Von L., Byrokracie, s. 119

Neboť jak píše Rothbard o směně na volném trhu: „*Obě strany provádějí takovou směnu dobrovolně. Proto samotná skutečnost, že ke směně dochází, dokazuje, že obě strany z dané směny mají (přesněji řečeno očekávají) prospěch. Skutečnost, že obě strany se rozhodly ke směně přistoupit, demonstruje, že při ní obě získávají.*“¹⁴ Svobodný trh je tedy množinou všech směn, které ve světě, respektive státu, probíhají. A jestliže každému účastníkovi jednotlivé směny je zvyšován užitek, potom je zvyšován i užitek všem účastníkům svobodného trhu.

Stejně tak Edmond About, stoupenec francouzské školy *laissez faire* z 19. století říká: „*Na směně je obdivuhodné to, že prospívá oběma smluvním stranám... Každá z nich tím, že dává to, co má, za to, co nemá, udělá dobrý obchod...K tomu dochází při každé a svobodné směně... Ať už prodáváte či kupujete, jedná se vlastně o projev vyjádření preferencí. Nikdo vás totiž nenutí vzdát se jakýchkoliv vašich věcí výměnou za věci ostatní.*“¹⁵

Z výše uvedeného lze použít závěr, že díky operacím na volném trhu se zvyšuje celkový společenský užitek, samozřejmě z ekonomického hlediska bez užití etických a morálních soudů.

2.3 Státní zásahy

V předchozích kapitolách byly uvedeny základy fungování kapitalistického trhu a jeho účastníci. Také bylo řečeno, že každá směna zvyšuje společenský užitek, protože k ní dochází dobrovolně. V této kapitole bude stát zahrnut jako externí subjekt volného trhu.

V úvodu bude rozebrána často citovaná pasáž z nástupnické řeči prezidenta Kennedyho: „*Neptej se, co pro tebe tvoje země může udělat – ptej se, co můžeš udělat ty pro svoji zem.*“

¹⁴ ROTHBARD, Murray N., *Ekonomie státních zásahů*, s. 53.

¹⁵ Tamtéž, s. 58

Podle Friedmana¹⁶ ani jedna polovina věty nevyjadřuje správný vztah mezi občanem a jeho státem zastupovaným vládou, který se drží ideje svobodného jedince ve svobodné zemi. První část vyznívá více ve smyslu vláda je ochráncem a občan chráněncem, za kterého je stát zodpovědný – což se neslučuje se svobodnou myslí a zodpovědností každého člověka za svůj osud. Druhá část vyjadřuje spíše, že stát je pánem a občan sluhou. Pro svobodného člověka by význam slova „země“ měl být soubor lidí, ze kterého se skládá, a nikoli něco co mu velí nebo ho hlídá. Vláda by měla fungovat jako prostředek tohoto lidu, nikoliv jako pán, který by měl být slepě poslouchán.

Friedman by Kennedyho slavnou větu upravil následovně: *„Co mohu já a moji spoluobčané udělat prostřednictvím vlády, abychom lépe dostáli naším individuálním povinnostem, abychom se mohli přiblížit naším cílům a především abychom chránili naši svobodu?“*¹⁷

Stát na rozdíl od ostatních institucí ve společnosti jako jediný může zasahovat do skutečných dokonce i potenciálních směn mezi ostatními lidmi. Stát k těmto zásahům používá různé nástroje, jsou to například omezení, nařízení nebo zákazy. Ani jedna není z ekonomického hlediska výhodná, protože pokud stát násilně zasáhne do směny mezi dva subjekty, kterým se touto dobrovolnou směnou zvyšuje jejich užitek, pak jim tento užitek svou činností snižuje. Každý subjekt je pak nucen zvolit jinou alternativu, tedy už nedochází k maximalizaci celkového užitku. V případě nařízení je situace velmi podobná, pokud nařízení není zcela ve shodě s preferencí maximalizující užitek.¹⁸

Z historického hlediska je možné zaujmout vůči drogám různá opatření a vést určitou politiku. Tyto přístupy jsou v zásadě čtyři:

- **Prohibice** – daná látka je úplně zakázaná, není s ní dovoleno nikterak nakládat, tedy ji vyrábět nebo s ní obchodovat. Je možné ji držet pouze pro vědecké účely, pro které je

¹⁶ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, s. 14.

¹⁷ Tamtéž, s. 15.

¹⁸ ROTHBARD, Murray N., Ekonomie státních zásahů, s. 62

potřeba zvláštní povolení. Typickým příkladem země s jednotným prohibičním režimem vůči všem psychotropním látkám (kromě alkoholu, tabáku a kofeinu) jsou Spojené státy Americké.

- **Dekriminalizace** – v tomto případě je zakázaná výroba, obchod i předávání látky, ale držení či její užívání v plném rozsahu trestné není. Tento režim je možné nalézt např. v Španělsku, Itálii, Portugalsku. Pro některé typy drog tento řád nastolila Velká Británie nebo Německo.
- **Neprohibiční regulace** – na některé psychotropní látky je uvalen speciální režim. Obchod s nimi není v zásadě zakázán, ale je podroben přísným podmínkám. Typickým příkladem tohoto přístupu je Nizozemí, které ho zavedlo už v roce 1977, výhradně pro konopí a hašiš.¹⁹
- **Legalizace** – psychotropní látky nejsou vůbec regulovány (jediná výjimka je prodej dětem a mladistvým). Propagace těchto látek je povolena. Typickým příkladem je alkohol a tabák. Nicméně na začátku století podléhal tomuto režimu například i heroin nebo kokain.²⁰

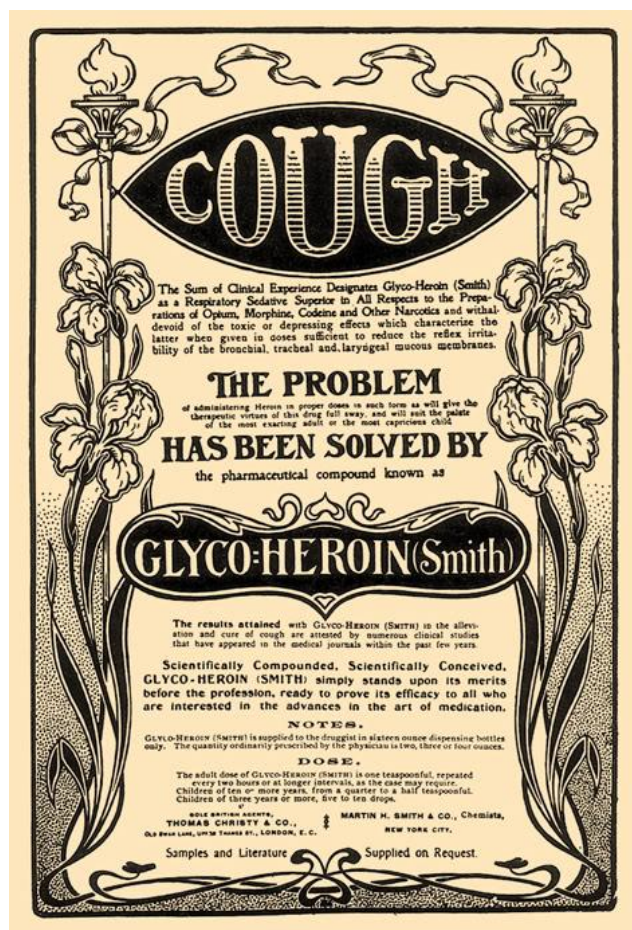


Zdroj: http://jim.com/drug_peace.htm

Obrázek 3: Reklama na kapky proti bolesti zubů z kokainu

¹⁹ Tento obchod se může provádět na speciálních místech tzv. coffee shopech, jež musí splňovat kritéria „AHOJ-G“: A- žádná reklama, H- žádný prodej tvrdých drog, O- žádné rušení veřejného pořádku, J- vynucování zákazu vstupu pro nezletilé, G- prodej maximálně 5 gramů na osobu. Nad těmito místy je povinná dohlížet místní samospráva, která je může v případě nedodržení bez výstrahy zrušit. Majitel pak ztrácí právo podnikat v tomto oboru bez ohledu na místo.

²⁰ ZÁBRANSKÝ, T., Drogová epidemiologie, s. 16-17



Zdroj: <http://eksith.wordpress.com/2009/06/11/have-some-drugs>

Obrázek 4: Reklama na heroinový sirup proti kašli

Téměř na celém světě je obchod s drogami, tedy směna některých omamných látek a peněz zakázána. Stát tedy zasahuje do dobrovolné směny a účastníci této směny nejsou schopni maximalizovat své užitky. Jeden z nejzásadnějších problémů, který bude dále rozváděn, je, že toto omezení platí především pro stranu nabídky, a jak bylo zmíněno dříve, fungování trhu je klíčově závislé na poptávce. Je zřejmé, že pokud se snižují užitky jednotlivcům a agregátní trh je souhrnem jednotlivých poptávek a nabídek, tak celkový společenský užitek se bude zásahem státu snižovat. Je samozřejmé, že užívání drog škodí zdraví, ale stejně tak

lze tvrdit, že pití alkoholu není zdravé, stejně tak kouření, přesto je povolené. Při jízdě autem ročně zemrou v ČR stovky lidí a přece jízda autem není zakázána.²¹

Tento fakt popisuje Ludwig von Mises: „Úkolem vlády ale není zlepšit chování svých „poddaných“. Není to ani úkolem podnikatelů. Nejsou ochránci svých zákazníků. Jestliže veřejnost preferuje alkoholické nápoje před nealkoholickými, tak podnikatelé musí zabezpečit splnění jejich přání. Ten, kdo chce polepšit svého krajana, se musí uchýlit k přesvědčování. To je demokratický způsob vyvolání změn. Jestliže člověk neuspěje ve svém úsilí přesvědčit ostatní lidi o hloubce svých myšlenek, měl by z toho vinit svou vlastní neschopnost. Neměl by volat po vytvoření zákona, tj. po nátlaku a přinucení prostřednictvím policie.“²²

2.3.1 Individuální svoboda

Kritici svobodné tržní ekonomiky často tvrdí, že jim jde převážně o lidská práva a ne o práva majetková. Libertariáni ale toto dělení zavrhnou, protože podle nich majetková práva mohou nabývat pouze lidé a lidské právo na život říká, že si člověk může ponechat, uchovávat a zdokonalovat vše, co si sám vyrobil. Tudiž lze říci, že jediným lidským právem je právo majetkové. Tuto skutečnost potvrzuje především fakt, že každý člověk vlastní sám sebe a je sám sobě pánem.²³

Je jasné, že naprostá svoboda je absurdní. Ať je to více nebo méně přitažlivé, ve světě lidí – nedokonalých bytostí – se jedná o utopii. Na této planetě žije přes 6 miliard obyvatel a v případě, že by se lidská svoboda mohla dostat do konfliktu s jinou, je třeba svobodu jednoho člověka omezit, aby mohla být zachována svoboda druhého člověka.²⁴ Od toho by tu měly být zákony, které by měly chránit práva a svobodu občanů země.

²¹ Dle údajů Českého statistického úřadu za rok 2009, zemřelo v ČR při dopravní nehodě 832 lidí.

²² MISES, Von L., Byrokracie, s. 58.

²³ ROTHBARD, Murray N., Ekonomie státních zásahů, s. 373.

²⁴ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, s. 49.

Může se zdát, že kriminalizace narkotik je v kontradikci se svobodou jednotlivce rozhodovat o vlastním těle. Legitimita zákonodárců je v tomto směru přinejmenším diskutabilní. Zákaz užívání návykových látek se dá označit jako přímé omezování individuální lidské svobody rozhodovat o sobě sama. Ve světě je také často rozšířená varianta, že užívání návykových látek není přímo zakázané, ale je omezené nepřímo absolutním zákazem výroby a distribuce.

Milton Friedman píše: „Každý člověk má stejné právo na svobodu, jedná se o důležité a základní právo z toho důvodu, že lidé jsou odlišní a jeden člověk bude chtít nakládat se svojí svobodou jinak než ostatní...“²⁵

Josef Šíma a Dan Šťastný na to poukazují: „Je zajímavé, že v každé společnosti se časem projeví tendence většiny zakazovat menšině chování, které sice nikoho doopravdy nepoškozuje, ale je významnou skupinou lidí shledáno nemravným, závadným nebo jednoduše nevhodným.“ dále pak: „Položme si nejprve zásadní otázku: Jaké chování má být zakázané? Zakázané a trestané má být jen takové chování, které někomu přivodilo prokazatelnou újmu, a to buď na jeho životě (zdraví) nebo na jeho majetku. Pouze a jedině takové chování ospravedlňuje k použití síly při vynucení kompenzace za způsobenou újmu... Vzniká tak, chtělo by se říci v planetárním rozměru, fenomén "zločinu bez oběti", tedy kriminalizování - obvykle menšinového chování - které ve skutečnosti nikoho nepoškozuje v žádném relevantním smyslu slova.“²⁶

Pro vypořádání se s touto problematikou je možná třeba přijmout lidskou potřebu po drogách v širším slova smyslu jako obvyklou a morálně neutrální. Přestat demonizovat užívání a prodej drog a přestat lidi za kontakt s omamnou látkou kriminalizovat. Lidé vyhledávají drogy úplně ze stejných důvodů, jako kterékoliv jiné zboží či aktivitu, aby uspokojili své potřeby.²⁷

²⁵ FRIEDMAN, M., Kapitalismus a svoboda, s. 168

²⁶ ŠÍMA, J., ŠŤASTNÝ, D., „Zločiny“ bez obětí, dostupné z WWW:
<<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=51>>

²⁷ Tamtéž

Zajímavé je, že negativní dopady na lidské zdraví, jsou spojené se spoustou dalších látek, i návykových, které mají podstatně horší vliv na lidské tělo a přitom nejsou zakázané, jako např. tabák, alkohol nebo tučné potraviny. V USA je například nejčastější příčinou předčasného úmrtí kouření tabáku, a i přes tento fakt, je kouření v USA povoleno²⁸

Podstatně vyšší důraz by měl být například kladen na poskytování informací, nežli na zákaz. Informovanost společně s výchovou by mohla snižovat poptávku po drogách (viz dále). Ve finále to je svobodná vůle, která rozhoduje. Samozřejmě každý jednotlivec odpovídá za své chování, musí nést zodpovědnost za veškeré škody, které napáchá na svém těle.

²⁸ Mezi lety 1964 a 2004, kouření cigaret způsobilo 12 milionů mrtvých, včetně 4,1 milionu úmrtí na rakovinu, 5,5 milionu úmrtí na kardiovaskulární choroby, 1,1 milionu úmrtí na onemocnění dýchacích cest, a 94.000 zemřelých kojenců v souvislosti s kouřením matek v těhotenství. National Institute of Drug Abuse, dostupné z WWW: <<http://www.nida.nih.gov/Infofacts/tobacco.html>>

3 Drogová prohibice

Prohibice je pojem pocházející z latinského „*prohibitio*“, který znamená zakazovat. Další známé významy jsou např. zapovězení, nedovolení, zamezení či zabránění.²⁹

Prohibice je jedna z forem intervence, která zasahuje přímo do výroby, ne pouze do podmínek směny. Dochází k tomu tehdy, když vláda zakazuje výrobu nebo prodej konkrétního produktu. Výsledkem tohoto zákazu je poškození všech účastníků potenciálního obchodu. Jak na straně spotřebitelů, kteří nemaximalizují svůj užitek a musí hledat vhodný substitut, tak na straně výrobců, kteří nemaximalizují svůj zisk a musí přesunout své aktivity do jiného oboru.

V mnoha případech je to právě prohibice, která vytváří tlak na vznik černého trhu (viz další kapitoly), který kvůli své nelegálnosti zapříčiňuje další problémy. Nabídka bude omezenější a ceny statku musí být vyšší, aby kompenzovaly výrobcům riziko spojené s porušováním zákona.³⁰

Jak bylo uvedeno v první kapitole drogy resp. omamné látky, které působí na psychiku člověka, jsou známé tisíce let. Teprve koncem 19. a počátkem 20. století se z užívání těchto látek začala stávat nezákonná činnost. Jaké k tomu byly důvody tenkrát a proč tento zákaz přetrvává do dnešní doby? Je tento zákaz pro ekonomiku a společnost efektivní nebo to je pouze vydařený pokus uplatňování vyšší státní moci? Drogová prohibice je v dnešním světě zářným příkladem státní regulace, na kterou se ve společnosti v průběhu minulého století utvořilo několik názorových proudů a které je určitě zajímavé sledovat a vzájemně konfrontovat. Dále se nabízí otázka, jaké jsou pravděpodobně hlavní důvody pro uplatňování protidrogové politiky, které budou uvedeny v následujících kapitolách.

²⁹ ABC.cz slovník cizích slov, dostupné z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>>

³⁰ ROTHBARD, Murray N., *Ekonomie státních zásahů*, s. 119.

3.1 Počátky drogové prohibice

Z předchozího výkladu je zřejmé, že omamné látky doprovází lidstvo v průběhu dějin stejně tak jako jiné suroviny. Užívání drog bylo chápáno jako normální projev lidského chování a prodej drog jako opium, morfium, kokain byl běžný a legální. Počátek 20. století představoval zlom, který v USA odstartoval vlnu zákazů (týkající se samozřejmě i drog), která se rychle rozšířila do celého světa. Z činností, které byly do té doby běžné, se staly činnosti zakázané a trestné.

Navzdory silnému odporu ze strany zástupců farmaceutického průmyslu americký kongres schválil v roce 1906 Zákon o potravinách a léčivech, který byl zlomový pro postupné převzetí moci nad potravinářským a drogovým trhem. Tuto kontrolu získal tím, že postupně zakazoval prodej léčiv³¹ na veřejných místech a poskytoval tuto monopolní výhodu pouze doktorům. Tři roky poté ho následoval *Opium Smoking Act*, který zakazoval dovoz opia pro jiné než lékařské účely. Posledním zásadním krokem bylo uzákonění Harrison Act z roku 1914, jehož záměr byl omezit užívání kokainu a heroinu také pouze pro lékařské účely.³²

Postoje vůči drogám v novodobé historii můžeme rozdělit do základních 4 etap:

- **Asi do r. 1960** bylo užívání drog považováno za odborný problém. Jednalo se o problém jednotlivce a drogy byly využívány především lidmi střední třídy – umělci, kterým drogy byly určitou inspirací v tvorbě. Pak samozřejmě všichni ti, co pracovali v lékařenském oboru a měli k těmto drogám snadný přístup a nebyli tak snadno zákonem postižitelní. V této době ještě neexistovaly státní politiky, jak jsou známe dnes.

³¹ Léčiva se drogy nazývaly do té doby, dokud nebylo kriminalizované jejich užívání a kdy nebyla nutnost regulovat trhy.

³² DOLIN, B., Law and Government Division, dostupné z <http://www.parl.gc.ca/37/1/parlbus/commbus/senate/Com-e/ille-e/library-e/dolin2-e.htm>

- **V 60. letech** se užívání drog stalo čím dál více společenským problémem. Závislost byla stále vnímána jako nemoc, která se rozšiřuje do všech vrstev společnosti a do všech profesí. Silný nárůst drogově závislých s sebou nesl i závažné sociální a zdravotní problémy. Odborníky na léčbu byli psychiatři a touto problematikou se začínali zabývat i další profese. Seskupují se specializované jednotky kriminalistů, které měli za úkol potírat tento „zločin“. Začínaly se též objevovat první zárodky protidrogových politik a vlády v čele s USA vyhlásily „válku proti drogám“.

- **Přelom 80. let** – Na užívání drog se již pohlíželo jako na celospolečenský problém, který byl umocňován hrozbou infekce HIV. Jednalo se už o komplexní jev, kterým se zabývali experti z mnoha oborů – psychologové, sociální pracovníci nebo epidemiologové. Objevovaly se první koncepty veřejného zdraví, zaměřené na důsledky užívání drog. Mnohem větší důraz byl však kladen na hrozbu související s nemocí AIDS. Tímto problémem se zabývaly stále i nově vznikající mezinárodní instituce, které však kladli důraz na snižování nabídky drog namísto zvyšování prevence.

- **Na počátku 90. let** došlo k novému drogovému rozmachu. Především v postkomunistických zemích, kde byly na vzestupu informační technologie. V roce 1991 společenství OSN označilo drogy ve svém alokačním plánu oficiálně jako globální problém. Výzkumy přinesly nové poznatky (např. rozdělení uživatelů drog do kategorií – experimentální, rekreační, problémoví) a zpochybnily tvrzení, že užívání drogy je nemoc. Za největší hrozbu jsou považována zdravotní rizika injekčního užívání. Evropa oproti USA začíná postupně ustupovat od tradiční „Války proti drogám“ a napříč zeměmi vládne názor, že je třeba vysoké mezioborové a mezinárodní spolupráce. V Evropě vznikají nadnárodní koordinační orgány jako Rada Evropy a Evropská Unie. Aktivita na řešení tohoto globálního problému se postupně přelévají z potlačování nabídky na prevenci.³³

³³ ZÁBRANSKÝ, T., Drogová epidemiologie, s. 54-55

3.2 Argumenty a cíle protidrogové politiky

Ve společnosti neustále převládá názor, že člověk není schopen rozpoznat své zájmy, je zde nutný zásah ze strany státu. Vlády jednotlivých zemí se snaží zabraňovat šíření a užívání drog skrze své protidrogové politiky, jak v národní formě, tak i v mezinárodní podobě.

Jaké jsou však argumenty této protidrogové politiky? Zastánci boje proti drogám často spojují výskyt drog ve společnosti s nepříznivými dopady na lidské zdraví, ekonomiku státu, sociální situaci jednotlivce a celé společnosti, doprovázené trestnou činností (ve formě drobné zločinnosti nebo organizovaného zločinu).

Cíle protidrogových politik jsou snižovat násilí spojené s prodejem drog a potlačovat organizovaný zločin, kontrolovat kriminalitu drogových uživatelů, zlepšit společenské zdraví a ekonomický blahobyt, obnovit kvalitu městského života, ukončit pouliční prodej narkotik. Vzhledem k faktu, že jednotlivé státy spolupracují na mezinárodní úrovni (např. pomocí OSN), se dá říci, že cíle v protidrogových politik ve světě jsou dost podobné.³⁴

Drogy jsou tedy obviňovány z celé řady osobních i společenských problémů. Podle mnohých vysvětlení trh s nelegálními drogami podněcuje násilí, zapříčiňuje vandalismus, šíří AIDS, způsobuje chudobu a rozežírá zevnitř morálku společnosti.³⁵ S tímto souvisí následující argumenty.

- Argument veřejného (společenského) zdraví - vychází z dokumentu Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009: „*Užívání všech typů návykových látek je komplexní a mnohohrstevný jev s celou řadou vzájemně se ovlivňujících potencionálních rizik pro jedince i pro společnost. Česká republika bude při řešení problému užívání drog vycházet z konceptu Světové zdravotnické organizace Zdraví pro všechny v 21. století, podle nějž představuje užívání drog problém ohrožení*

³⁴ MOORE, Mark H., KLEIMAN, Mark A. R., The Police and Drugs, Perspectives on Policing no. 1, s. 2

³⁵ MIRON, Jeffrey A., ZWIEBEL J., The Economic Case Against Drug Prohibition, s. 175

veřejného zdraví. Jde zejména o jeho možné nepříznivé sociální, zdravotní, trestněprávní, bezpečnostní a ekonomické dopady, jež mohou nepříznivě ovlivňovat zdravý vývoj jednotlivců i společnosti v širším společenském kontextu.“³⁶

V předešlém textu bylo uvedeno, že každý jedinec se rozhoduje na základě individuálních preferencí a je jenom na něm, jaká úroveň zdravotního stavu je pro něj žádoucí. Z tohoto hlediska se jeví výraz „veřejné zdraví“ jako nesmyslný, protože nic takového ve skutečnosti neexistuje. To by pak jakákoliv činnost, která je spojená s určitou mírou zdravotního rizika, mohla být považována za nežádoucí a každý kdo ji vykonává, by za ni mohl být stíhán, protože by snižoval nebo ohrožoval toto „veřejné zdraví“. Ve světě, kde je legální kouřit tabák, pít alkohol, řídit auto, jíst tučné pokrmy nebo sportovat, dělá z výše uvedeného výrazu irelevantní pojem. Nahlížení na užívání drog jako na jiné soukromé aktivity by pravděpodobně pomohla zlepšit falešné rozdělení na legální a nelegální drogy, kdy uživatelé tabáku a alkoholu jsou diametrálně jinak vnímáni od uživatelů ostatních drog způsobující závislost, i když se jedná o soukromé aktivity, pro které se jedinec svobodně rozhodl. Společnost by pak pravděpodobně hleděla na tyto uživatele drog spíše jako na lidi se škodlivým zlovykem, kterým je potřeba pomoci, nežli jako na kriminálníky.³⁷

V této spojitosti je často slýchán termín „smrt předávkováním“, který je klamně uváděný jako následek užívání drog. V naprosté většině případů je smrt způsobena otravou z nečistot, které jsou obsažené v drogách jako důsledek jejich nekvalitního zpracování. Užívání čistých drog není pro lidský organismus nikterak horší než jiné povolené drogy jako jsou kouření nebo alkohol. S ohlédnutím do historie, která je popsána v první kapitole lze konstatovat, že celá řada zakázaných drog má spíše tlumící a uklidňující účinky. Proto mají lidé pod vlivem drog nižší sklony k agresivitě, než tomu je u legálního alkoholu.³⁸

³⁶ Úřad vlády ČR, Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, s. 12

³⁷ Gilmore, N., Drug Use and Human Rights, dostupné z WWW:
<<http://www.drugtext.org/library/books/gilmore/gilmcont.htm>>

³⁸ ŠTASTNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

- Argument kriminality – často používaný argument státními orgány k obhajobě prohibice, který uvádí a vyvrací Mark Thorton, tvrdí, že užívání některých látek může v jednotlivci vyvolat sklony k násilí a kriminalitě, které by normálně nevznikaly. Prohibice pomáhá redukovat kriminalitu, korupci a jiné sociální zlozvyky ³⁹

Zastánci prohibice se shodují, že užívání omamných látek a obchod s nimi zvyšuje trestnou činnost a považuje ji za rizikový faktor v otázce bezpečnosti státu. Uživatelé si totiž zajišťují prostředky na nákup drog nelegálními a často také trestnými skutky v různých formách kriminality od majetkové, přes násilnou až po mravnostní. Do obchodů s drogami také bývají často zapojené organizované zločinecké skupiny, přičemž jejich výnosy slouží k financování teroristických skupin⁴⁰

Avšak samotní výrobci a překupníci ve většině případů nejsou narkomany. V tomto obchodu fungují jako podnikatelé, kteří se snaží maximalizovat svoje zisky. A tady opět prohibice funguje kontraproduktivně, protože výrobci a prodejci při své činnosti nejsou chráněni právem a musí se o svůj majetek starat sami pomocí síly. Díky tomu vznikají drogové kartely, narkomonopoly a války mezi jednotlivými skupinami o udržení moci.

Další argumenty, které Thorton uvádí:

- Výdaje na nákup zakázané produkce by mohly být mnohem lépe použity na nákup jiných statků, jako jsou životní pojištění, jídlo, bydlení nebo by mohly být uspořeny.
- Střízlivost a pozornost pracovníků zvyšuje efektivitu vykonané práce, snižuje absence a úrazy spojené s výkonem práce.
- Spotřeba zakázaných statků způsobuje zdravotní komplikace. Nemoci redukují pracovní dobu pracovníků, zvyšuje potřebu zdravotní péče a zvyšuje vládní výdaje.
- Závislost, kompulsivní chování a návyky jsou problémy převyšující možnosti jednotlivce je kontrolovat, proto musí být kontrolovány státem.

³⁹ THORTON, M., The Economics Of Prohibition, s. 72

⁴⁰ Ministerstvo vnitra ČR, dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/drogy.html>>

- Užívání některých statků má negativní vliv na vzdělání, rodinný život a možnost aktivně se účastnit života společnosti. Prohibice tak představuje nástroj k zajištění určité kvality života.
- Užívání určitých statků je spojeno s přenosem infekčních nemocí, které se mohou šířit jak v rámci dané socioekonomické skupiny, tak i do ostatních částí populace.
- Užívání drog je neúčelné a nepřináší žádné společenské výhody.
- Prohibice představuje nejlepší politiku jak se vyhnout všem výše uvedeným problémům, je efektivní a výhody z jejího uplatňování převyšují náklady na ni.
- V situaci, kdy je správně nastavená prohibiční politika a používá vhodné nástroje pro její uplatňování, vede tato politika jak k odrazení potenciálních experimentujících uživatelů, tak současných uživatelů od další spotřeby. V dlouhém období vede prohibice k odstranění prohibičních statků z trhu.

Zajímavé je, prvních sedm bodů obhajuje prohibici a její cíle, o kterých je možné diskutovat, poslední dvě tvrzení určují prohibici jako jediný možný nástroj k řešení daných problémů.⁴¹ V následujících kapitolách bude zkoumána pravdivost a správnost některých argumentů.

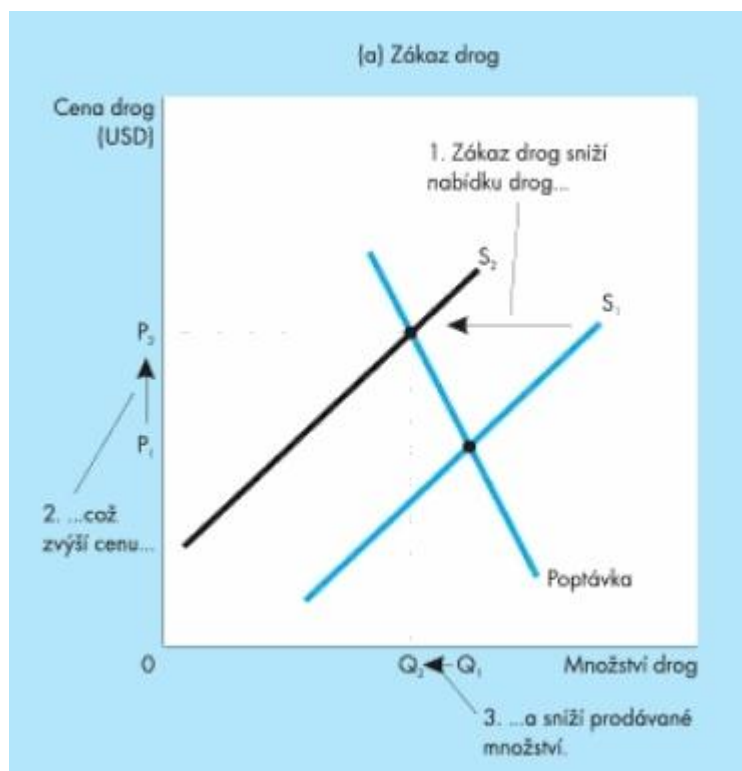
3.3 Prohibice a tržní síly

Hlavním cílem drogové prohibice je snížit počet uživatelů omamných látek a dosáhnout tak výše stanovených cílů jako je například snížení zločinnosti. Přesto má prohibice větší vliv spíše na prodejce nežli na uživatele drog. Hlavním problémem je to, že vydáním zákazu nedochází k zániku trhu nebo statku. Trh zůstává, statek (v konkrétním případě droga) se dále směňuje. Rozdíl je v tom, že směna se provádí na černém trhu, s podstatně vyššími náklady na výrobu a na distribuci.

⁴¹ THORTON, M., The Economics Of Prohibition, s. 72

3.3.1 Snižování nabídky

Např. vládě se skrze policii podaří odhalit drogový gang, pašeráky pozatýká a tím přeruší část dodávky drog od této skupiny lidí. Co se stane na trhu? Zvýší se náklady spojené s prodejem a současně se sníží nabídka při všech cenových úrovních. Poptávka se pravděpodobně nikterak nezmění.⁴²



Zdroj: MANKIW, Gregory N.: Zásady ekonomie, s. 126

Obrázek 5: Snižování nabídky drog

Na obrázku č. 5, ve výchozí situaci, kde stát neintervenuje, je množství uživatelů drog ve velikosti Q_1 a rovnovážná cena je stanovena na úrovni P_1 . Jak je možné vidět, politika státu, která zakazuje prodej drog, zapříčiní posun křivky nabídky doleva z S_1 do S_2 , při nezměněné poptávkové křivce. Nová rovnovážná cena se stanoví na úrovni P_2 a rovnovážné množství se posune z Q_1 do Q_2 . Z grafu vyplývá, že se skutečně snížil počet

⁴² MANKIW, Gregory N., Zásady ekonomie, s. 125

uživatelů drog za předpokladu takto negativně skloněné poptávkové křivky. Otázka je, co se stane s ostatními cíly, které protidrogová politika sleduje, jako je například zločinnost související s užíváním drog. Tuto odpověď pomáhá vyřešit sklon poptávkové křivky, resp. její elasticita.

Vzhledem k vysoce nepravděpodobnému jevu, že by většina drogově závislých uživatelů překonala svojí touhu po drogách jen tím, že by se zvýšila jejich cena, se dá předpokládat, že elasticita poptávky po drogách bude neelastická (v extrémním případě dokonce vertikální). Neboli uživatelé nebudou citliví na změnu ceny tohoto statku. Fakt, že cena roste proporcionálně rychleji, než se snižuje množství uživatelů, dokazuje, že celkové množství peněz, které konzumenti musí zaplatit je vyšší než ve výchozí situaci. Z čehož vyplývá, že se kriminalita spojená s užíváním drog může ještě zvýšit – závislí, kteří si obstarávají peníze na drogy krádežemi nebo přepadeními, mohou začít krást a přepadat ještě více.⁴³

Výsledné efekty prohibice jsou tedy zřejmé:

- Množství uživatelů drog se nepatrně snížilo (kvůli neelastické poptávkové křivce)
- Cena drog se zvýšila, proporcionálně více nežli se snížilo množství uživatelů, tudíž celkové množství peněz v „drogovém průmyslu“ se zvýšilo
- Kriminalita, spojená potřebou získávání drog jako jsou krádeže, se zvýšila
- Poptávka po drogách se nemění

Z tohoto pohledu se politika drogové prohibice jeví jako neúčinná.

Naopak, dojde k jednomu z paradoxů drogové prohibice – snahou o snížení nabídky drog, se zvýší jejich cena, tím pádem i renta z prodeje, která přiláká další nabízející, což povede v delším časovém horizontu ke zvýšení nabídky drog. Zvýšení nabídky povede větším snahám omezování ze strany státu, což opět zvýší cenu, nabídku i zisky prodávajících. Prohibice tím vytváří kruh, kterého není úniku. Dokud se státní politika nepoučí a nezmění

⁴³ MANKIW, Gregory N., Zásady ekonomie, s. 126

přístup řešení této situace, jakým by byl například dekriminalizace drog.⁴⁴ Tyto teoretické úvahy lze podložit empirickými důkazy:

Jedním z příkladů je snaha americké vlády o snížení dovozu kokainu z Kolumbie. Po úspěšném zásahu proti jednomu z kolumbijských drogových kartelů (tzv. Medelliský kartel, v jehož čele stál jeden z největších kokainových bossů Pablo Escobaro), nastala situace, že se množství kokainu v USA zvýšilo. Jak je to možné? Vysvětlení je nasnadě. Zmiňovaný kolumbijský kartel si do té doby udržoval monopolní postavení v produkci kokainu a jeho následné distribuce do USA. Tento monopol si bránil své postavení počtem ilegálních činností, jako byla korupce nebo násilné zastrašování konkurence, protože byl v sázce velmi výnosný byznys. Po úspěšném zničení kartelu se však objevila příležitost pro mnohé další producenty drog, kteří zatím fungovali mimo tento obchod (kvůli silnému vlivu monopolu). Tak se stalo, že USA začala být zásobována kokainem z dalších zemí, mezi kterými bylo například Peru nebo Bolívie, kterým se podařilo docílit efektu, že množství celkové nabídky kokainu se v USA zvýšilo a vytvořilo se zde konkurenčnější prostředí.⁴⁵

Dalším příkladem může být potlačení nezákonné opiové produkce v Turecku na konci 60. let 20. století, které vedlo k přesunu opia do Pákistánu, Afganistánu a Jihovýchodní Asie a následným zvýšením nabídky, aniž by to nějak negativně poznamenalo přísun opia pro světový trh.

Lze tedy konstatovat, že úspěch omezení nabídky drog je jen krátkodobý, protože v delším časovém horizontu se obchod přesune jinam, odkud bude zase schopen uspokojovat své zákazníky a poptávku své produkci.⁴⁶

⁴⁴ PÍSAŘ, P., Paradoxy drogové prohibice, dostupné z WWW:
<http://www.libinst.cz/clanky.php?id=591#_ftn6>

⁴⁵ LLOSA, Vargas A., Back from the Dead-With U.S. Help,
dostupné z WWW: <<http://www.independent.org/newsroom/article.asp?id=97>>

⁴⁶ PÍSAŘ, P., Paradoxy drogové prohibice, dostupné z WWW:
<http://www.libinst.cz/clanky.php?id=591#_ftn6>

3.3.2 Snižování poptávky

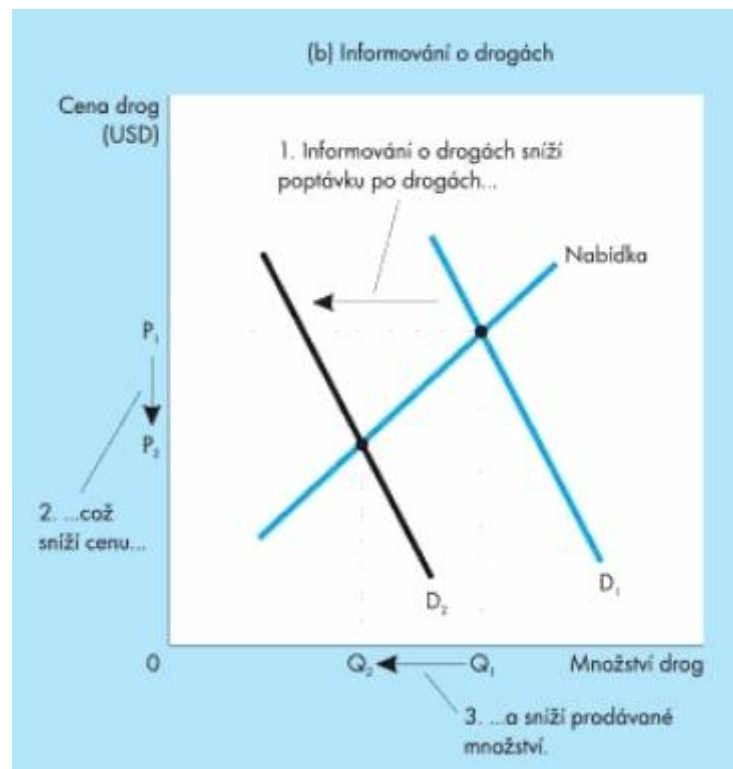
Alternativním řešením drogového problému by byla snaha vlády snižovat poptávku po drogách a tím snižovat množství uživatelů drog. Hlavním cílem této politiky by mělo být vzdělání a poskytnutí většího množství informací ohledně působení omamných látek na lidské zdraví a chování a jejich negativních účinků.

Pro většinu rodičů je představa, že právě jejich dítě užívá jakýkoliv druh narkotik, nepřijatelná. Z tohoto důvodu je v široké veřejnosti zažitý postoj vůči drogám jakožto zla ohrožující celou společnost. Ve snaze uchránit děti před tímto zlem se lidé stávají příznivci boje za ilegalitu drog. Otázka zní, jestli by vůbec eventuální liberalizace nebezpečí styku s drogou zvyšovala. Černý trh, jak bude vysvětleno dále, si vytváří specifické způsoby distribuce, které nemusí zánikem tohoto trhu přetrvat. Navíc je to úloha rodiny a státu (prostřednictvím škol), aby rizika snižovala dostatečnou péčí, výchovou a informovaností. Protože efektivnějším nástrojem pro demotivaci prodejců drog, je zvýšení nezájmu o jejich produkt.⁴⁷ Úspěšný vzdělávací program by měl účinky, které je možné popsat pomocí následujícího grafu.

Výchozí situace na trhu s drogami je při množství uživatelů Q_1 a ceně P_1 . Kvalitní vzdělávací program, který poskytne potencionálním konzumentům drog dostatečné informace o jejich nebezpečnosti, posune poptávkovou křivku z D_1 do D_2 . To bude mít za následek snížení rovnovážného množství z Q_1 do Q_2 a pokles z výchozí cenové úrovně do P_2 .⁴⁸

⁴⁷ ŠTĚASTNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

⁴⁸ MANKIW, Gregory N., Zásady ekonomie, s. 126



Zdroj: MANKIW, Gregory N.: Zásady ekonomie, s. 126

Obrázek 6: Snižování poptávky po drogách

Efekty alternativního přístupu ke snížení množství drog jsou následující:

- Množství uživatelů drog se sníží
- Cena drog se také sníží, tudíž celková částka (cena x množství) utracená za tento statek se také zmenší
- Zločinnost spojená se získáváním drog se sníží, protože o drogy není takový zájem

Politika zaměřená na poskytování informací o drogách se jeví z tohoto pohledu účinná.

Ale jak píše Gregory N. Mankiw: „Obhájci zákazu drog by však mohli argumentovat tím, že dopady této politiky jsou jiné v krátkém a dlouhém období, protože elasticita poptávky může záležet na časovém horizontu. Poptávka po drogách bude pravděpodobně neelastická během krátkého časového úseku, protože vyšší ceny nemají výrazný dopad na užívání drog u lidí s dlouhodobou závislostí. Poptávka však může být elastičtější v průběhu delšího

časového období, protože vyšší ceny odrážejí mladé lidi od experimentování s drogami a časem vedou k nižšímu počtu drogově závislých lidí. V tomto případě by zákaz drog krátkém období zvýšil zločinnost související s drogami, ale v dlouhém by ji snížil.“⁴⁹

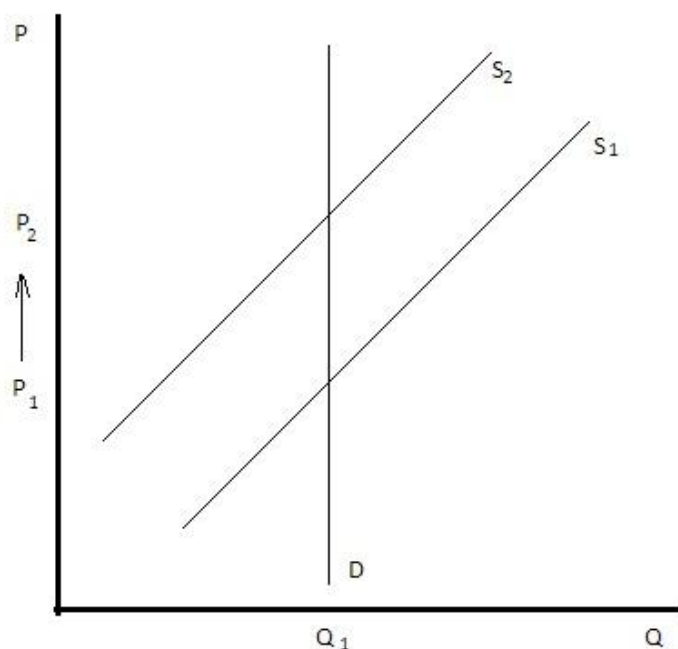
3.3.3 Elasticita nabídky

Je však důležité zmínit ještě jednu skutečnost. Uživatele drog je možné rozdělit do dvou základních skupin – a to závislé (problémové) uživatele drog⁵⁰ a pak příležitostné uživatele. U těchto dvou skupin bude rozdílná elasticita poptávky po drogách. U problémových uživatelů bude poptávka po drogách velmi neelastická a její křivka bude mít téměř vertikální sklon. Vzhledem k jejich závislosti, jakákoliv změna ceny, pro ně nebude mít nejmenší vliv na poptávané množství. Tuto situaci je možné ilustrovat následovně:

Při prohibiční politice, za předpokladu vertikální poptávkové křivky, dochází k posunu křivky nabídky doleva (stejně jako při negativně skloněné poptávkové křivce). Výsledným efektem je pak pouhé zvýšení ceny drog při nezměněném poptávaném množství. Drogově závislí uživatelé budou potřebovat ještě více peněz na uspokojení své touhy po drogách.

⁴⁹ MANKIW, Gregory N., Zásady ekonomie, s. 126

⁵⁰ Centrum EMCDDA definuje problémové užívání drog jako nitrožilní užívání drog nebo dlouhodobé a pravidelné užívání drog, jako jsou opiáty, kokain a/nebo amfetaminy. Extáze a konopí do této kategorie zařazeny nejsou. Dostupné z WWW: < <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index114194CS.html> >



Zdroj: Vlastní

Obrázek 7: Neelastická poptávka po drogách

3.3.4 Substituce drog

Situace pro rekreační uživatele omamných látek bude odlišná. Poptávková křivka této skupiny bude elastičtější, protože budou reagovat na změny cen drog. Naneštěstí pro prohibiční politiku tato reakce nebude ve smyslu omezení nebo dokonce skončení užívání psychotropních látek, nýbrž hledáním vhodného substitutu s podobným účinkem. Naopak, rekreační uživatelé se sami o sobě rozhodují z několika možných druhů narkotik a cena zde může být jen jeden rozhodovacích faktorů. Pokud je drogová prohibice úspěšná proti jednomu typu drog, díky vysokým cenám pro rekreační spotřebitele, pravděpodobně tento jev přinese zvýšení poptávky po jiném druhu drogy. Dochází tedy k substituci dražších drog drogami levnějšími. Následující příklad potvrzuje tento jev:

V polovině 90. let na Floridě v USA se dařilo úspěšně eliminovat trh s marihuanou, což zvyšovalo její cenu a poklesla poptávka po ní. Tento jev však způsobil, že mladí lidé začali pít více alkoholických nápojů, což mělo vliv na zvýšené množství dopravních nehod způsobené řízením pod vlivem alkoholu. Nebyl to ovšem jenom alkohol. Poklesem

nabídky marihuany, také vzrostla poptávka po kokainu, který byl vzhledem k její vysoké ceně relativně levnější.

Důsledkem této politiky bylo, že se mladí lidé začali vystavovat mnohem většímu nebezpečí tvrdých drog. Této situaci se samozřejmě hbitě podřídili obchodníci, jejichž zisky se zvýšily.⁵¹

3.4 Černý trh a drogové kartely

Pokud se stát začne angažovat mezi dva subjekty, které chtějí uzavřít obchod, prostřednictvím zákazu tohoto obchodu, neznamená to, že se transakce neuskuteční. Pravděpodobně dostane nálepku „zakázaná“ a její ilegalita ji posune na černý trh. Na trh, který není možné nijak kontrolovat, ze kterého není možné vybírat spotřební, ani žádnou jinou daň. Jak už bylo několikrát řečeno, problém je ten, že poptávka po zakázaném statku se v podstatě nezmění. Z toho plyne, že trh se stane teoreticky neexistujícím, a stát ztratí veškeré benefity, které z něho mohl čerpat, např. výše zmiňované daně nebo kontrola. Ba naopak, ještě více na celé situaci trápí, protože musí začít vynakládat nemalé prostředky na odhalení a potlačení jednotlivých fragmentů zakázaného trhu. Paradoxní je také ta skutečnost, že kriminalita, kterou se tato politika snaží snižovat, ještě více naroste.

Na straně nabídky tím rostou náklady jednak na výrobu či pěstování a samozřejmě také na prodej. Výrobci budou muset svoji činnost utajit, přesunout výrobu do menších prostor, prodávat v menších baleních, s čímž je spojené nižší nabízené množství a nárůst ceny. Důležitý faktor je také to, že se jedná o zakázanou činnost, která je v případě odhalení trestána například zatčením nebo vysokými pokutami. To znamená, že do výsledné ceny drog se nepromítnou jen vyšší náklady na výrobu a distribuci, ale i tzv. riziková prémie za případné postihy. Riziko způsobí, že se této činnosti bude věnovat méně lidí, než na legálním trhu, díky čemuž jejich výnosy několikanásobně převýší náklady včetně rizikové

⁵¹ Písař, P., Paradoxy drogové prohibice, dostupné z WWW:
<http://www.libinst.cz/clanky.php?id=591#_ftn6>

prémie. Zde může zahrát důležitou roli prvek výchovy, který je schopen ovlivnit rozhodnutí, zda tuto rizikovou činnost podstoupit.⁵²

Rothbard ve své knize *Man, Economy and State* uvádí: „*Paradoxically, the prohibition may serve as a form of grant of monopolistic privilege to the black marketeers, since they are likely to be very different entrepreneurs from those who would succeed in a legal market. For in the black market, rewards accrue to skill in bypassing the law or in bribing government officials.*“⁵³ (Prohibice může fungovat paradoxně jako jistý druh garance monopolního privilegia pro černé obchodníky, protože se v jejich případě bude pravděpodobně jednat o velmi odlišné typy podnikatelů ve srovnání s těmi, kteří by měli úspěch na legálním trhu. Na černém trhu je totiž odměňováno umění obejít zákon nebo umění uplatit státního úředníka).

Tím, že se podnikatelé budou snažit vyhnout zákonu, bude jejich ochrana utajení velmi důležitá a je možné předpokládat, že se tím zvýší i počet zločinů jako vydírání nebo dokonce vraždy. Pro upevnění své pozice si „černí podnikatelé“ nakupují věci a služby, které jim tuto činnost usnadňují – jsou to zbraně, ozbrojenci, dokonce i korumpování policie a představitelů státní politiky.⁵⁴ Nehledě na to, že se jedná o velice ziskový obchod, ve kterém se každý snaží být první na daném trhu a nemožnost legálního vynucování smluv je příčinou válek mezi jednotlivými gangy, které si zabezpečují spravedlnost posvém a při níž vznikají škody na lidských životech. Oběťmi těchto válek pak bývají obvykle i nevinní lidé, kteří se do válek připletou. Potírání této zločinnosti pak stojí velké finanční i materiální prostředky. Navíc výzkumy ukazují, že černý trh je neobyčejně flexibilní a decentralizovaný. Při zničení jednoho kartelu dojde k nahrazení jiným

⁵² ŘIHÁK, H., Prohibice a drogy z pohledu ekonomie, dostupné z WWW:
<<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/111627/Prohibice-a-drogy-z-pohledu-ekonomie.html>>

⁵³ ROTHBARD, Murray N., *Man, Economy and State with Power and Market*, s. 1087

⁵⁴ ŘIHÁK, H., Prohibice a drogy z pohledu ekonomie, dostupné z WWW:
<<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/111627/Prohibice-a-drogy-z-pohledu-ekonomie.html>>

distributorem velmi rychle. Tento trh, přestože se nalézá v ilegalitě, prokazuje neobyčejnou dynamiku a schopnost se podřizovat změnám, za účelem dosažení většího zisku.⁵⁵

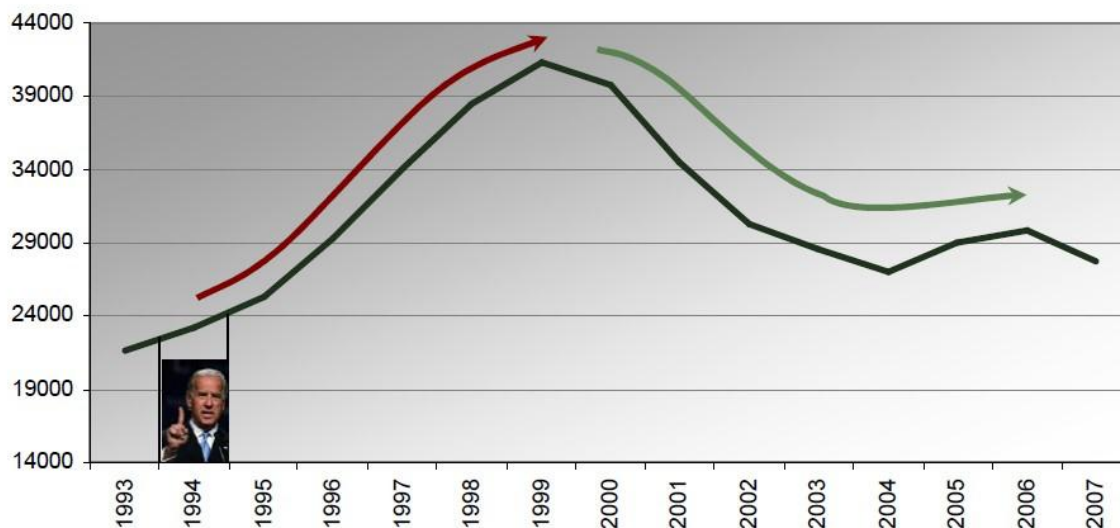
Toto nejsou jenom teoretické domněnky, ale fakta vyplývající z historických souvislostí. Jako příklad se nabízí alkoholová prohibice v USA, která probíhala v letech 1920-1933. Al Capone, jeden z mnoha velkých zločinců, který zbohatl právě na pašování alkoholu a stojí za vraždami svých konkurentů. Milton Friedman píše: „*Musela být postavena nová vězení a žaláře, kam se umísťovali kriminálníci, kteří byli vytvořeni tím, že se pití alkoholu stalo zločinem proti státu. Al Capone, Bugs Moran se stali známými svými výstřelky - vraždami, únosy, ilegálním prodejem alkoholu. Kdo byli jejich zákazníci? Kdo kupoval jejich ilegální kořalky? Ctihodní občané, kteří by nikdy nedělali to, co dělal Al Capone a jeho gangsteři a ani by tomu nepomáhali. Pouze chtěli alkohol. Kvůli tomu, aby získali alkohol, museli překročit zákon. Prohibice neukončila pití alkoholu. Změnila však mnoho jinak zákona poslušných občanů na narušitele zákona. Pití dodala lesku a vzrušení, což přitáhlo mnoho mladých lidí. Potlačila mnoho sil, které normálně chrání spotřebitele před nekvalitním, pančovaným nebo nebezpečným zbožím. Korumpovala ochránce zákona a vytvořila dekadentní morální klima. Nezabránila požívání alkoholu.*“⁵⁶

K potlačení černého trhu nedojde ani zavedením přísnějších trestů. To dokazuje případ z roku 1994, když Joe Biden, americký senátor, jenž prosadil zákon, že vůdcovství drogové mafie je možné trestat na federální úrovni smrtí. K tomu trestné činy související s drogami byly povznesené na úroveň vraždy nebo velezrady. Dopady, které mělo toto opatření na obchod s drogami, je možné vidět na obrázku č. 8. Po tomto „povýšení“ začalo rapidně přibývat množství nezákonných obchodů s drogami a tato situace trvala celých 6 let. Mezi lety 1994 a 1999 došlo k více jak 180% nárůstu drogových obchodů. Od roku

⁵⁵ ŠTĚPÁNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

⁵⁶ FRIEDMAN, M., FRIEDMAN, R., Svoboda volby, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=166>>

2000 docházelo k postupnému poklesu zaznamenaných obchodů. Od té doby také vláda USA nepřijímala žádná závažnější opatření proti drogám.⁵⁷



Zdroj: http://www.jiris.nazory.cz/files/SEDPNL_08.pdf

Obrázek 8: Množství zaznamenaných nezákonných obchodů v USA

Jako příklad vzniku černého trhu lze uvést případ přesměrování vysokého zdanění cigaret v Kanadě na začátku 90. let. Daně v Kanadě byly zvýšeny přes šedesát procent, což vyvolalo masivní příliv pašovaných cigaret do země. Organizovaný zločin se samozřejmě hned zapojil s vidinou zajímavých zisků. Během relativně krátkého období černý trh zásoboval pašovanými cigaretami Kanadu více jak polovinou veškeré spotřeby cigaret v zemi. Ve snaze získat co největší tržní podíl, mezi sebou začali pašeráci používat nelegální praktiky jako ozbrojování, násilné donucování k opuštění trhu atd. Tato situace vyžadovala, aby se kanadská policie začala angažovat mnohem více a razantněji. Ovšem bez větších úspěchů. To vyvolalo tendence ke zvýšení daní, které měly být použity pro

⁵⁷ ŠTEKLÁČ, J., Sociální a ekonomické důsledky prohibice návykových látek, dostupné z WWW: http://www.jiris.nazory.cz/files/SEDPNL_08.pdf

policejní výdaje. V roce 1994, díky velkému tlaku ze strany veřejnosti, vláda snížila daň z cigaret. Problém s pašeráky zmizel, trh už pro ně nebyl dále zajímavý.⁵⁸

Podobný experiment se v menším měřítku uskutečnil v létě roku 1992 ve státě Vermont, který rozhodl o zákazu kouření ve všech věznicích. To byl podnět pro vznik černého trhu, na kterém se cena krabičky cigaret zvýšila téměř o 2000 procent na cenu 40 dolarů. Jedna cigareta se prodávala za 3 dolary, což byla větší cena, než za krabičku na legálním trhu. Vězni vyměňovali tabák za jiné drogy nebo sex. Násilí ve věznicích se zvýšilo – byl to jediný způsob jak chránit sebe a svůj majetek. Na podzim téhož roku byl zákaz zrušen – jako další z mnoha neúspěšných pokusů o zavedení prohibice.⁵⁹

3.4.1 Drogové kartely současnosti

Kolumbie je v současnosti největším světovým producentem koky, jejíž koková pole zabírají plochu takřka 100 000 hektarů a od poloviny 90. let vyrobila už okolo 500 tun kokainu, což je cca 70 % světové produkce. I přes rozsáhlé (kolem 140 tisíc hektarů/rok) letecké práškování vytipovaných oblastí dochází k neustálému navyšování této plochy. Celkové příjmy z obchodu s drogami byly v Kolumbii v roce 1978 odhadnuty na 2 miliardy dolarů, v roce 1985 to byly již 3 miliardy dolarů. Pro zajímavost, kolumbijské HDP v této době dosahoval výše 40 miliard dolarů. V polovině 90. let se příjmy z obchodu drogami odhadovaly na 5-7 miliard dolarů.⁶⁰

Podstatným rysem novodobých kartelů je hlavně jejich flexibilita a schopnost rychlé reakce na poptávku i intervence ze strany státu. Uvolnění mezinárodního obchodu napomohlo novým drogovým skupinám a vytvořilo snazší podmínky pronikání na zahraniční trhy s mnohem menším rizikem dopadení. Struktura nových organizací je

⁵⁸ BENSON, B., RASMUSSEN, D., The American Drug War: Anatomy of a Futile and Costly Police Action, dostupné z WWW: <<http://www.independent.org/publications/article.asp?id=323>>

⁵⁹ BARNETT, Randy E., Review: Bad Trip: Drug Prohibition and the Weakness of Public Policy, dostupné z WWW: <<http://randybarnett.com/badtrip.htm>>

⁶⁰ Colombia, Coca Cultivation Survey, dostupné z WWW: <http://www.unodc.org/pdf/andean/Colombia_coca_survey_2005_eng.pdf>

celkem složitá - jedná se o velké množství malých uzavřených fragmentů s velmi úzkou škálou aktivit. Jednotlivé skupiny se specializují jenom na část určité fáze, přičemž export do USA je ponechán mexickým kartelům (tato spolupráce se stala fenoménem zejména po roce 2000). Čím dál častěji jsou využívány nové exportní trasy a techniky a využívána je také spolupráce se zahraničními partnery. Členové těchto skupin jsou často občané s čistým trestním rejstříkem, kteří mají často umírněný společenský život a co se týče oddanosti kartelu, jsou mnohem střízlivější nežli v dřívějších dobách. Velmi často pracují v anonymitě, takže nepoužívají bankovní účty nebo mobilní telefony a komunikují mezi sebou prostřednictvím kurýrů nebo posílů. V čele současných organizací stojí i osoby, které hrály významnou roli v dřívějších velkých kartelech, ale už zastupují méně významné funkce, jako např. účetní nebo bodyguardi.⁶¹

⁶¹ GUIZADO A.; RESTEPO A., Perspectives on Narcotics Trafficking in Colombia, dostupné z WWW: <<http://www.springerlink.com/content/h242152w62642215/fulltext.pdf>>

4 Vliv prohibice na společnost

V předchozí kapitole byly uvedeny základní ekonomické spojitosti drogové prohibice. Politika drogové prohibice se snaží omezovat nabídku drog a eliminovat společenské problémy jako je kriminalita nebo zdravotní rizika. Nejenom, že je tato politika neúčinná, ale vznikají při ní další negativní efekty a vlivy. V následující kapitole budou analyzovány skutečnosti doprovázející drogovou prohibici, které budou v průběhu kapitoly ilustrovány na příkladech z historie.

4.1 Vliv na kriminalitu

Jedním bodem, na kterém se shodnou jak zastánci, tak odpůrci drogové prohibice, je propojenost užívání a distribuce drog s trestnou činností. Každá skupina však příčinu této propojenosti vidí jinde. Zastánci drogové prohibice obvykle tvrdí, že užívání drog vede k násilné trestné činnosti, a proto by drogy měly být zakázané. Naopak, kritici války proti drogám tvrdí, že pokus zakázat užívání drog zvýší kriminalitu, a proto by drogy měli být legální.⁶²

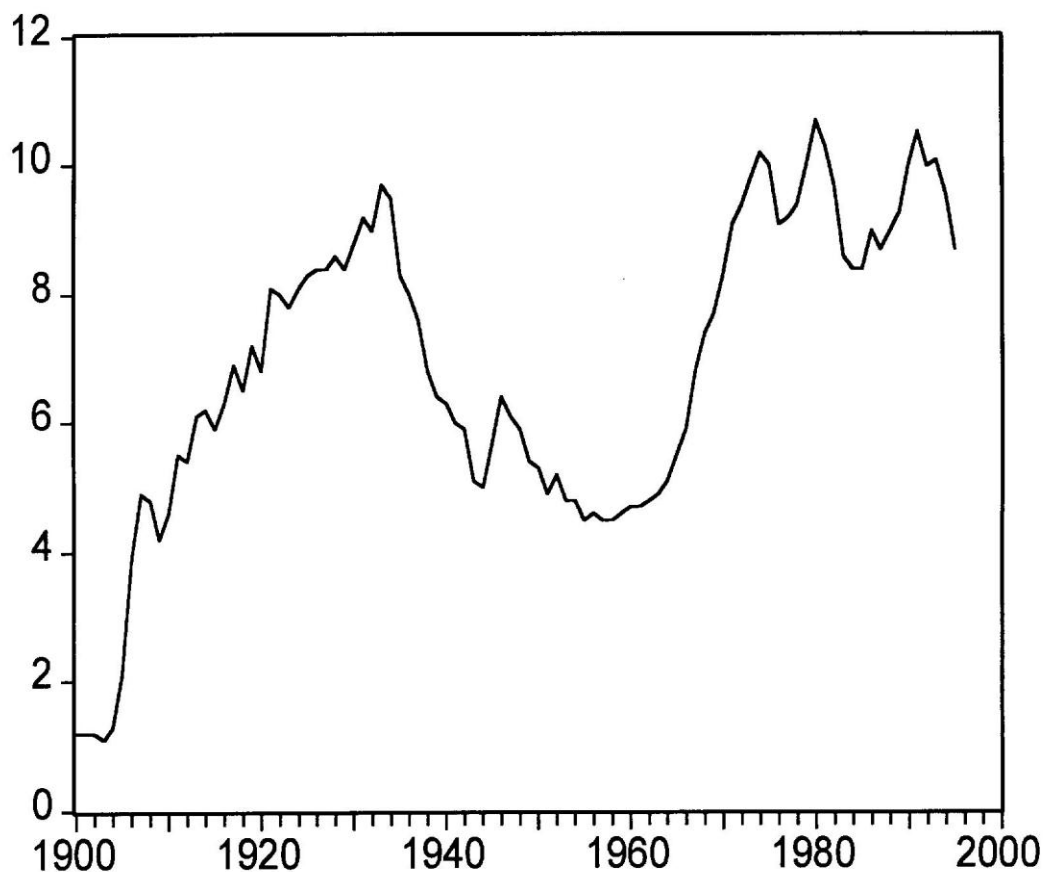
Obrázek č. 9 prezentuje počet vražd na 100 000 obyvatel v USA v průběhu 20. století. Tyto údaje podporují spíše tvrzení kritiků prohibice. Z obrázku je čitelné, že počet vražd se zvýšil v období americké národní alkoholové prohibice, která přišla v platnost roku 1920. Po jejím zrušení klesl a následně nastal růst zase po roce 1960, kdy se začala zvyšovat snaha americké vlády zakazovat drogy, která vyústila ve „Válku proti drogám“.⁶³

⁶² FRIEDMAN, D., Drugs, Violence and Economics, dostupné z WWW:

<http://www.daviddfriedman.com/Academic/drugs_and_violence/Drugs_and_violence.html>

⁶³ MIRON, Jeffrey A., Violence and U.S. Prohibitions of Drugs and Alcohol, dostupné z WWW:

<<http://www.nber.org/papers/w6950.pdf>>



Zdroj: <http://www.nber.org/papers/w6950.pdf>

Obrázek 9: Počet vražd na 100 000 obyvatel v USA

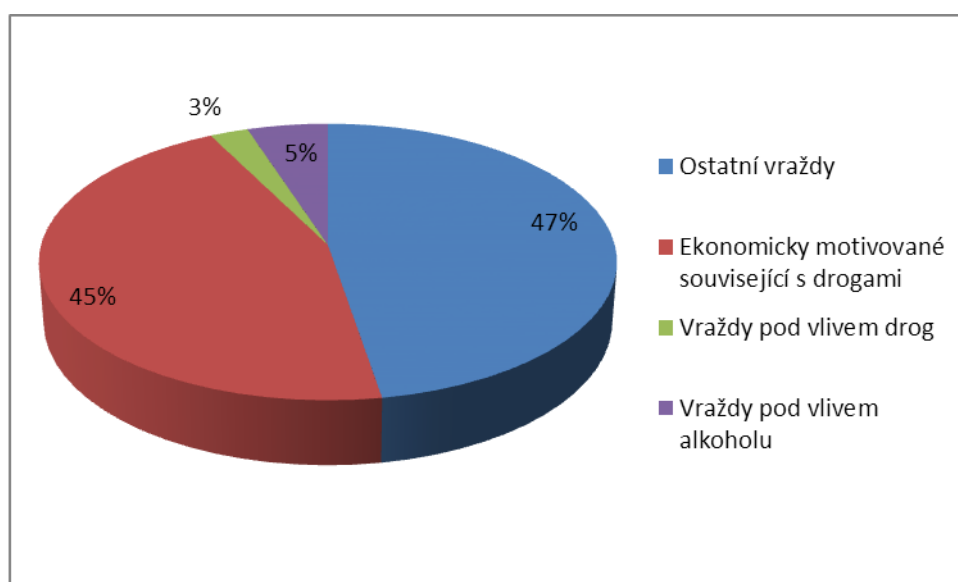
Obecně řečeno, spojení mezi drogami a násilnou trestnou činností lze rozdělit do tří hlavních směrů: trestná činnost ze strany spotřebitelů drog, kriminalita spojená s výrobou a distribucí nebo násilí způsobené pokusem prosazování zákazů.⁶⁴

4.1.1 Kriminalita ze strany spotřebitelů

Ve spojitosti s drogově závislými uživateli drog se nejčastěji mluví o trestné činnosti, která je spojována se získáváním finančních prostředků na nákup drog pomocí krádeží.

⁶⁴ FRIEDMAN, D., Drugs, Violence and Economics, dostupné z WWW:
<http://www.daviddfriedman.com/Academic/drugs_and_violence/Drugs_and_violence.html>

Z předchozí analýzy nabídky, je možné tvrdit, že to je právě prohibice, která udržuje ceny takto vysoko, které nejsou adekvátní nákladům vynaloženým na výrobu drogy. Drogy obchodované na legálním trhu by měly o poznání nižší cenu oproti černému trhu (jak bylo uvedeno, největší část ceny zakázaného statku tvoří tzv. riziková prémie, která by na legálním trhu zmizela).⁶⁵ Toto tvrzení je možné podpořit následujícím: V období od března do října roku 1988 bylo v New Yorku zaznamenáno 414 vražd. Z nich 218 policie klasifikovala jako související s drogami. Z toho počtu však pouze 31 vražd vyplynulo z psychického stavu mysli vyvolané drogami, přičemž 21 z nich bylo připsáno psychofarmakologickým účinkům alkoholu. Zbýlý počet vražd související s drogami bylo ekonomicky motivované.⁶⁶



Zdroj: Vlastní

Obrázek 10: Vraždy v New Yorku z roku 1988

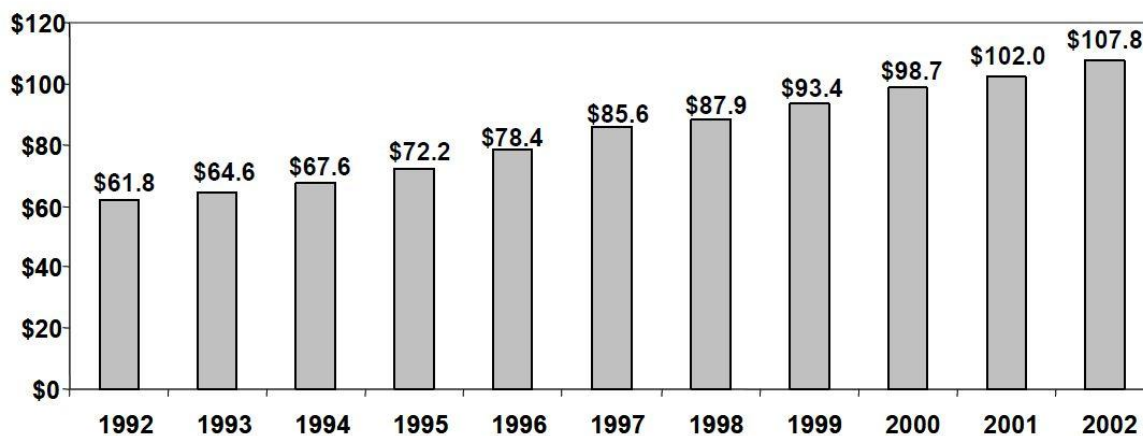
Na tomto příkladu je možné vysvětlit jeden z paradoxů drogové prohibice. Cílem této politiky je snižovat násilí, které vzniká užíváním drog, což jsou právě ta 3% všech vražd

⁶⁵ Písař, P., Paradoxy drogové prohibice, dostupné z WWW:
<http://www.libinst.cz/clanky.php?id=591#_ftn6>

⁶⁶ MIRON, Jeffrey A., ZWIEBEL J., The Economic Case Against Drug Prohibition, dostupné z WWW:
<<http://whyprohibition.ca/sites/default/files/Miron-economic%20Case%20Against%20Prohibition-2008.pdf>>

vykreslená zelenou barvou. Ale právě zákaz drog, který vyvolá extrémní zvýšení jejich ceny, s sebou přináší podstatně horší následky – drogově závislí uživatelé začnou páchat ještě více kriminální činnosti za účelem získat více finančních prostředků. Toto procento je vyobrazeno červenou barvou v grafu. Lze tedy usuzovat, že to nejsou drogy, ale drogová prohibice, která zvyšuje ceny drog a následně i kriminalitu ze strany závislých uživatelů.

V konečném důsledku je odhadováno, že drogově závislí lidé spáchají v USA okolo 35 % všech majetkových krádeží a 15 % veškerých vražd. Odhadované náklady způsobené trestnou činností drogově závislých zobrazuje obrázek č. 11.⁶⁷



Zdroj: http://www.ncjrs.gov/ondcppubs/publications/pdf/economic_costs.pdf

Obrázek 11: Náklady způsobené trestnou činností drogově závislých (v mld. USD)

Ovšem je nutné zmínit, že ne všichni uživatelé jsou drogově závislí a nepotřebují si obstarávat finanční prostředky kriminální činností. Existuje velké množství populace užívající marihuanu, které na ní není závislé, stejně jako je počet konzumentů alkoholu,

⁶⁷ Executive Office of the President Office of National Drug Control Policy Washington, The Economic Costs of Drug Abuse in the USA 1992-2002, dostupné z WWW:
<http://www.ncjrs.gov/ondcppubs/publications/pdf/economic_costs.pdf>

kteří nejsou alkoholiky.⁶⁸ Proto kriminalizace všech konzumentů drog není zcela vhodná, stejně jako zobecňování tohoto problému.

4.1.2 Kriminalita ze strany nabídky

K násilí ze strany distributorů a prodejců drog nejčastěji dochází prostřednictvím tří různých mechanismů. Je to násilí spojené s pokusy o krádež a ochranu cenného majetku, násilí spojené s řešením sporů a násilné soutěžení o území a tržní podíl.⁶⁹

V porovnání s trestnou činností, kterou páchají uživatelé drog, jsou výše uvedené důvody pro kriminalitu mnohem závažnější. Zásadní problém, který byl zmiňován už v kapitole o černém trhu, je ten, že na tomto trhu není možné se dovolat práv. Neexistuje zde legální způsob soutěže, a tak si jednotliví prodávající nemohou konkurovat standartními metodami svobodného trhu jako je např. reklama. Pokud se tedy na černém trhu vyskytne osoba nebo zločinecká organizace, která je schopna překračovat zákon a páchat ty nejhorší činy jako je např. vražda, ostatním účastníkům, kteří by se jinak k násilí neuchylovali, nezbývá nic jiného, než se bránit násilím také. Jen aby uchránili svůj majetek nebo vlastní život. Navíc tito zločinci nepoužívají násilí jen jako prostředek zastrašování svých konkurentů nebo zaměstnanců, ale i k zastrašení jednotlivých občanů nebo skupin občanů, kteří brání jejich pronikání na trh.⁷⁰

Miron a Zwiebel se k násilí ze strany distributorů vyjadřují: „*Prohibition is likely to lower marginal costs and raise marginal benefits to violence in an industry in several important manners. Because participants in the illegal drug trade cannot use the legal and judicial*

⁶⁸ BENSON, B., RASMUSSEN, D., Illicit Drugs and Crime, dostupné z WWW:
<http://www.independent.org/publications/policy_reports/detail.asp?type=full&id=2#03>

⁶⁹ FRIEDMAN, D., Drugs, Violence and Economics, dostupné z WWW:
<http://www.davidfriedman.com/Academic/drugs_and_violence/Drugs_and_violence.html>

⁷⁰ MOORE, Mark H., KLEIMAN, Mark A., The Police and Drugs, dostupné z WWW:
<<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/117447.pdf>>

system, the marginal benefits to using violence to resolve disputes increases.“⁷¹ (Prohibice snižuje mezní náklady a zvyšuje mezní užitek z násilí v odvětví několika důležitými způsoby. Protože účastníci ilegálního drogového obchodu nemohou využívat zákonný soudní systém, mezní užítky z použití násilí při řešení sporů rostou).

Kromě zvyšujícího se násilí v obchodu s drogami, prohibice pravděpodobně zvyšuje i násilí, které s drogami přímo nesouvisí. Trestné činy drogových trhů jsou značně medializovány, což vyvolává strach v občanech, kteří dodržují zákony. Ti si následně začnou kupovat více zbraní pro vlastní ochranu, které jsou však používány v domácích či jiných „nedrogových“ sporech.⁷²

Je možné usuzovat, že násilí vystupuje opět jako příčina drogové prohibice. Prohibice vytváří předpoklady pro vznik násilí, nikoliv že by ho omezovala. Lze se domnívat, že dekriminalizací drog a liberalizací, by bylo ve společnosti méně násilí.

4.1.3 Kriminalita ze strany státu

Jak bylo uvedeno, kriminalita může být zapříčiněna drogovými spotřebiteli, či distributory, kteří bojují ať už mezi sebou nebo s jinými zločinci. Může být však způsobena i konflikty mezi distributory drog a vymahačů práva, ale také korupcí státních činitelů. Není možné vyloučit, že se najdou i jedinci ve státním aparátu, kteří se podílejí na obchodu s drogami. Například lidé, kteří se pohybují v prostředí narkotik, mohou být motivováni k prodeji již zabavených drog, díky jejichž postavení nebudou podezřelí z trestné činnosti.

Významným druhem selhání státních představitelů je korupce. Policie ČR ji definuje takto: „Korupci je možno charakterizovat jako zneužití postavení, které je spojeno s porušením

⁷¹ MIRON, Jeffrey A., ZWIEBEL J., The Economic Case Against Drug Prohibition, dostupné z WWW: <<http://whyprohibition.ca/sites/default/files/Miron-economic%20Case%20Against%20Prohibition-2008.pdf>>

⁷² MIRON, Jeffrey A., ZWIEBEL J., The Economic Case Against Drug Prohibition, dostupné z WWW: <<http://whyprohibition.ca/sites/default/files/Miron-economic%20Case%20Against%20Prohibition-2008.pdf>>

*principu nestrannosti při rozhodování. Je motivováno snahou po materiálním zisku nebo získání jiných výhod. Korupce je projevem chyby v rozhodovacím a řídicím procesu. Součástí korupčního vztahu je vždy ten, kdo rozhoduje, jeho moc odchylovat se od stanovených pravidel, výměna takto vychýleného rozhodnutí za výhodu a nesprávnost, protiprávnost nebo amorálnost takového vztahu výměny. V širším smyslu je účast v korupčním vztahu etickým a mravním selháním jednotlivců. Schopnost instituce korupci potlačovat a bránit se jí je indikátorem kvality vnitřní kultury celého institucionálního systému jako takového a z ní vyplývajících norem chování v příslušných institucích. Výskyt korupce může ohrozit životaschopnost demokratických institucí a tržních ekonomik a zároveň bezpečnost státu, a to jak z hlediska vnitřní, tak i vnější bezpečnosti.*⁷³

Právě státní regulace vytváří prostředí pro korupci. Navíc lidská nenasytná povaha ve spojení s relativně málo placeným státním příslušníkem může vytvořit předpoklad pro korupční chování. Čím více je trh regulovaný, tím vyšších zisků jen na něm možné dosáhnout a tím větší prostor je k dispozici pro korupční chování. Kvůli korupci pak dochází k propojování organizovaného zločinu a státních orgánů a dochází k paradoxu, že ti, kteří by měli proti zločinu bojovat, jsou do něj sami zapojeni. Otázkou pak je, zda by bylo nějak výhodné pro tyto lidi měnit drogovou politiku, když se jedná o dohodu, která je oboustranně výhodná. I toto může být jedním z důvodů neúspěchu liberálnějšího postoje vůči drogám.

4.2 Zdravotní rizika užívání drog

Častým důvodem uváděným na obhajobu drogové prohibice, je negativní vliv psychotropních látek na zdraví člověka. Stejně tak bylo rozebráno, že drogy nejsou jedinou škodlivou látkou, která je pro lidský organismus škodlivá, a přesto jsou na rozdíl od ostatních společensky netolerované. Bylo poukázáno na to, že každý jedinec by měl mít

⁷³ Policie ČR, dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/stop-korupci.aspx>>

právo rozhodovat o vlastním těle a násilné vymáhání tzv. „veřejného zdraví“ státem je zbytečné.

Klíčový význam, v souvislosti se zvýšeným rizikem z konzumace psychotropních látek, má asymetrická informace. Spotřebitel se může spoléhat pouze na informace poskytnuté výrobcem a ty jsou na černém trhu značně omezeny. Kvůli riziku je obchod se zakázaným zbožím co nejvíce utajený a informací o daném statku je minimum. Na legálních trzích jsou výrobci nuceni zákonem dodržovat určité podmínky prodeje, mezi které patří dostatečné informace o výrobku. A když není firma kontrolovaná státem, tak je tu konkurence, aby se postarala. Na legálním trhu firma komunikuje se svými zákazníky, podává jim ucelené informace, na jejichž základě vyhodnocují své kupní rozhodnutí. Na černém trhu tyto informace zákazníci mnohdy (spíše nikdy) nemají. Toho samozřejmě využívají distributoři, motivováni vidinou vyšších zisků často látky ředí nebo míchají, aby mohli prodat větší množství a utržit více peněz. Tyto příměsi jsou ale zpravidla mnohem nebezpečnější než je droga samotná. Koncový uživatel pak nemá jistotu ohledně množství nebo koncentrace látky, což bývá v 90 případech ze 100 příčinou úmrtí z předávkování.⁷⁴

V souvislosti s ilegalitou drog je nutné též zmínit nebezpečí nákazy prostřednictvím znečištěných jehel. Když není možné jehly získat legální cestou, je jedna jehla použita několikrát i mezi různými uživateli, což vede k šíření různých nemocí jako je žloutenka či HIV. Podrobnější data budou uvedena v další kapitole při rozboru stavu v České republice.

⁷⁴ NADELMANN, E., Should We Legalize Drugs? History Answers Yes, dostupné z WWW: <<http://www.drugpolicy.org/library/tlcameri.cfm>>

5 Protidrogová politika ČR

Drogy prošly za svou existenci celkem pestrým vývojem, avšak na území České republiky před rokem 1989 takřka neexistovaly. Kvůli přísnému socialistickému režimu fungovalo tehdejší Československo spíše jako tranzitní země mezi východními a západními zeměmi. Drogové trhy byly relativně malé a velmi uzavřené, spoléhající se převážně na vlastní výrobu.⁷⁵

Současná protidrogová politika se v České republice opírá o principy tzv. středního proudu drogových politik. Je postavena na pragmatickém a racionálním přístupu, který si stanovuje dosažitelné cíle. Snaží se stavět na komplexních a dlouhodobých opatřeních a usiluje o vyváženou kombinaci uplatňování prevence a represe. Vychází ze současných poznatků o drogách a jejich užívání.

Základními pilíři protidrogové politiky, které jsou navzájem propojené a doplňují se, jsou:

- **Primární prevence** – aktivity zaměřené na předcházení užívání drog, resp. oddálení první zkušenosti s drogou do vyššího věku.
- **Léčba a resocializace** – škála služeb pro uživatele drog vedoucí k abstinenci, kteří se svobodně rozhodli pro život bez drog.
- **Harm-reduction (HM)** – aktivity podporující snižování zdravotních a sociálních rizik. Snižování dopadu na stálé uživatele drog.
- **Snižování dostupnosti drog** – soubor zákonných aktivit a opatření sloužící ke snižování nabídky drog⁷⁶

S účinností od 1. 1. 2010 bylo blíže specifikováno „Množství větší než malé“, které je nyní vyčísleno a dovoluje držet určité množství drogy pro vlastní potřebu. Výňatek z nařízení vlády zobrazuje tabulka č. 1.

⁷⁵ Česká protidrogová politika a její koordinace, dostupné z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/content/download/84028/363382/file/zaostreno_na_drogy_200902v2_www.pdf>

⁷⁶ Tamtéž

Tabulka 1: Množství větší než malé držených drog

Typ látky (obecně vžitý název)	Mezinárodně nechráněný název (INN)	Množství větší než malé	Účinná psychotropní látka	Nejmenší množství účinné psychotropní látky, jež musí obsahovat látka označená jako droga, aby bylo její zkoumané množství považováno za větší než malé
Pervitin	Metamfetamin	více než 2 g	(+)-1-fenyl-2-methylaminopropan	0,6 g 0,72 g (hydrochlorid)
Heroin	Heroin	více než 1,5 g	3,6-diacetylmorfin	0,2 g 0,22 g (hydrochlorid)
Kokain	Kokain	více než 1 g	methylester benzoylekgoninu	0,54 g 0,6 g (hydrochlorid)
Marihuana	Konopí	více než 15 g sušiny	delta-9-tetrahydrocannabinol	1,5 g
Hašiš	Pryskyřice z konopí	více než 5 g	delta-9-tetrahydrocannabinol	1 g
Extáze (MDMA)	3,4-Methylen- dioxy- methamfetamin	více než 4 tbl./kapsle nebo více než 0,4 g práškovité či krystalické substance	1-(3,4-methylenedioxyfenyl)- 2-methylaminopropan	0,34 g 0,40 g (hydrochlorid)

Zdroj: MRAVČÍK, V. a kol. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 7

Tento zákon je dalším malým uvolněním přísné protidrogové politiky vedoucí k postupné dekriminizaci či liberalizaci některých drog.

5.1 Současná situace ve věcech drog v ČR

Odpovědnost za tvorbu a naplňování národní protidrogové strategie nese vláda ČR. Jejím hlavním poradním orgánem je Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP). Aktuální situace na trhu drog je každý rok analyzována Národním monitorovacím střediskem pro drogy a drogové závislosti a je publikována jako Výroční zpráva ve věcech drog v České republice. Nejaktuálnější zpráva je souhrnem dat za rok 2009 a zároveň to je posledním rokem realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009.⁷⁷

⁷⁷ MRAVČÍK, V. a kol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 1

5.1.1 Výdaje z veřejných rozpočtů

V r. 2009 dosáhly účelově určené výdaje z veřejných rozpočtů na protidrogovou politiku celkové částky 607,5 mil. Kč, z toho ze státního rozpočtu bylo vydáno 375,4 mil. Kč, kraje a obce přispěly částkou 172,6 a 59,5 mil. Kč. Ve srovnání s r. 2008 došlo k nárůstu výdajů ve všech třech úrovních o 1,7 %. K poklesu došlo na centrální úrovni u výdajů všech sledovaných rezortů a centrálních institucí kromě ministerstev spravedlnosti, práce a sociálních věcí a Národní protidrogové centrály Policie ČR. Na krajské úrovni došlo souhrnně k mírnému meziročnímu nárůstu výdajů. Více než třetina výdajů z krajů je však určena na financování záchytných stanic. V souhrnu došlo k mírnému poklesu výdajů obcí. Z celkové částky 607,5 mil. Kč bylo 177,2 mil. Kč určeno na léčbu včetně záchytných stanic (o 4 % méně než v r. 2008), 175,0 mil. Kč na služby harm reduction (o 10 % více), 154,7 mil. Kč na prosazování práva (o 2 % více než v r. 2008), 54,0 mil. Kč na primární prevenci (o 6 % méně) a 31,8 mil. Kč na následnou péči (o 28 % více). Tyto účelově určené výdaje nezahrnují většinu výdajů např. na činnost policie, státních zastupitelství, soudů a vězeňského systému na represi drogové kriminality nebo výdaje na léčbu ze zdravotního pojištění.⁷⁸

Tabulka č. 2 zobrazuje výdaje státního rozpočtu a krajů v letech 2003 – 2009. Data ukazují každoroční nárůst celkových výdajů na protidrogovou politiku ČR.

⁷⁸ MRAVČÍK, V. a kol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 1

Tabulka 2: Výdaje ze státního a místních rozpočtů na protidrogovou politiku

Účel čerpání	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
RVKPP	103 851	100 579	105 657	108 788	104 442	99 979	97 476
MŠMT	9 338	10 093	9 386	10 809	12 557	12 447	11 263
MO	4 693	3 484	3 968	4 875	3 595	5 276	4 280
MPSV	44 281	42 224	46 049	49 698	57 013	79 472	86 785
MZ	22 046	26 459	33 467	18 000	22 241	18 874	15 057
MS	14 080	13 638	36 723	41 251	12 610	7 385	10 817
GŘC	22 558	9 310	14 500	23 488	26 725	10 656	3 180
NPC	96 230	86 477	94 972	106 482	127 743	137 846	146 548
Celkem státní rozpočet	317 077	292 264	344 722	363 391	366 926	371 935	375 406
Celkem rozpočty krajů	48 082	81 600	100 332	94 917	128 358	162 878	172 631
Celkem rozpočty obcí	n.a.	62 920	50 611	48 141	62 278	62 479	59 476
Celkem	365 159	436 784	495 665	506 449	557 562	597 293	607 512

Zdroj: Souhrn situace výroční zprávy ve věcech drog 2009

5.1.2 Počet uživatelů drog

V r. 2009 podstatně narostla střední hodnota odhadovaného počtu problémových uživatelů drog na přibližný počet 37,4 tisíc. Na tomto nárůstu se podílelo nejvíce procento uživatelů pervitinu (cca 25,3 tis.). Růst zaznamenal také počet injekčních uživatelů drog (na cca 35,3 tis.). Nepatrně vzrostl i počet uživatelů opiátů na cca 12,1 tisíc, z nichž je odhadováno 7,1 tisíc uživatelů heroinu a 5,1 tis. uživatelů Subutexu. Statisticky významně meziročně narostl počet problémových uživatelů pervitinu a počet injekčních uživatelů drog. Největší počet problémových uživatelů drog je v Ústeckém kraji a na území hlavního města Prahy. Ústecký kraj má zároveň ze všech krajů nejvyšší odhadovaný počet problémových uživatelů pervitinu.⁷⁹

Množství uživatelů drog v dospělé populaci je relativně vysoké. Konopné drogy v ČR užívá téměř 30 % populace, extáze 5 – 10 % a pervitin 4 %. Mezi mladými dospělými (15 – 4 let) je míra prevalence užití konopných látek v posledním roce v rozmezí 22 – 28

⁷⁹ MRAVČÍK, V. a kol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 2

%, extáze 3 – 8 %, a pervitinu do 3 %. V roce 2009 bylo zaznamenáno 49 případů smrtelného předávkování ilegálními drogami, což je o 5 více než předchozí rok.⁸⁰

5.1.3 Zdravotní souvislosti užívání drog

Co se týče výskytu infekcí mezi injekčními uživateli drog, přetrvávala relativně příznivá situace. Promořenost HIV se drží stále pod 1%. V roce 2009 bylo identifikováno 7 nově HIV pozitivních osob, u kterých došlo k infekci pravděpodobně injekčním užíváním drog, což je nižší číslo než v předchozích letech. Podobné je to s infekcí VHB a VHC (Virová žloutenka typu B a C), která má v posledních letech klesající tendenci.

V roce 2009 došlo k nárůstu případů smrtelných předávkování nelegálními drogami (celkem 49 případů) a v posledních dvou letech tak lze pozorovat mírně rostoucí trend. Meziročně vzrostl zejména počet smrtelných předávkování opiáty z 15 případů v r. 2008 na 20 případů v r. 2009; počet případů smrtelných předávkování pervitinem a těkavými látkami zůstal prakticky na stejné úrovni. Po několika letech nulového výskytu byl zaznamenán výskyt tří případů smrtelných předávkování (novými) syntetickými drogami. Kokain byl přítomen u dvou úmrtí klasifikovaných jako předávkování pervitinem. Ve střednědobém horizontu je patrný rostoucí počet případů nepřímých úmrtí (tj. úmrtí z jiných příčin než předávkování, zejména v důsledku nehod a sebevražd) s nálezem pervitinu a THC, i když ty v r. 2009 zůstaly na úrovni r. 2008.⁸¹

5.1.4 Kriminalita v souvislosti s drogami

V roce 2009 bylo v ČR evidováno celkem cca 2400 osob zadržených nebo stíhaných z trestné činnosti související s drogami. Bylo celkem obžalováno 2332 osob, z nichž bylo 60 % v souvislosti s pervitinem a cca 30% ve spojení s konopnými drogami. V posledních

⁸⁰ MRAVČÍK, V. a kol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 3

⁸¹ Tamtéž, s. 61

letech roste počet stíhaných a obžalovaných osob za držení drog (§ 187a) a klesá počet osob obžalovaných a stíhaných z trestného činu šíření toxikomanie (§ 188a). Za drogové trestné činy byl v roce 2009 odsouzen největší počet (konkrétně 1535) osob za poslední 3 roky. Konkrétní data zobrazuje obrázek č. 12.



Zdroj: Souhrn situace výroční zprávy ve věcech drog 2009

Obrázek 12: Celkový počet stíhaných osob a podíly osob podle § 187a a 188a

Současně byla pro r. 2009 posouzena sekundární drogová kriminalita⁸², která činila podle expertních odhadů 71- 74 tisíc trestných činů ročně. Nejčastěji se jednalo o krádeže věcí z automobilů. Za předpokladu, že je v ČR ročně zjištěno přibližně 345 tisíc všech trestných činů, z čehož se na tomto čísle podílejí uživatelé drog v průměru se 72 tisíci, potom lze podíl uživatelů drog na celkové kriminalitě odhadnout na cca 21 %. Čili každý pátý trestný čin je ve spojení se sekundární drogovou kriminalitou.⁸³ Je nutné uvést slovo „sekundární“, protože to neznamená trestnou činnost páchanou pod vlivem drog ohrožující veřejnost jako například pod vlivem alkoholu, nýbrž činnost, která je zapříčiněna prohibicí, která drží

⁸² Za sekundární drogovou kriminalitu se považuje kriminalita, která je páchána uživateli drog, především pro účely získání prostředků (ať už finančních, či materiálních) na nákup drog pro vlastní potřebu.

⁸³ MRAVČÍK, V. a spol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 86

ceny drog velmi vysoko a drogoví uživatelé potřebují zajišťovat příjem alternativními způsoby.

Trestných činů objasněných – způsobených pod vlivem návykové nealkoholové látky bylo spácháno 2,3 tisíce, což je 0,6 % veškerých trestných činů. Pokud vezmeme v potaz odhad, který činí 7 tisíc trestných skutků (tzn. objasněné i neobjasněné činy), pod vlivem návykové látky bylo spácháno cca 2 % všech trestných činů. Jednalo se převážně o konopné látky nebo pervitin užívané při přepadeních nebo vloupáních.

Nejzajímavější však je procento trestných činů způsobeno alkoholem. Ačkoliv tato psychotropní látka není zakazována, tak podle evidence policie bylo spácháno 22 000 objasněných trestných skutků. Odhad činní cca 62 tisíc. Nejčastěji se jednalo o trestné činy ohrožování jako následek agrese, kterou alkohol vyvolává, opilství a v neposlední řadě dopravní nehody způsobené jízdou v opilosti. To znamená, že alkohol byl přítomen při 18% všech spáchaných trestných činů.⁸⁴

5.2 Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 – 2018

Národní strategie 2010 – 2018 navazuje na cíle a opatření Protidrogové strategie EU (2005 – 2012). Všechny členské státy Evropské unie vycházejí ze stejných základních zásad. Snaží se uplatňovat vyvážený přístup ke snižování nabídky a poptávky po drogách a uplatňují hodnoty, na kterých je EU založena: úcta k lidské důstojnosti, svoboda, demokracie, rovnost, solidarita, právní stát a lidská práva. Národní strategie 2010 – 2018 navazuje na Národní strategii protidrogové politiky na období 2005 – 2009 a je založena na jejích výsledcích.⁸⁵

⁸⁴ MRAVČÍK, V. a kol., Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009, s. 86

⁸⁵ Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018, s. 3

5.2.1 Cíle protidrogové politiky na období 2010 – 2018

Cíle protidrogové politiky na období 2010 – 2018 lze rozdělit do dvou linií:

- **Účel protidrogové politiky** – snaha zabezpečit ochranu jednotlivců a společnosti před sociálními, zdravotními či ekonomickými riziky škod, které může užívání drog přinést a zajistit bezpečnost před kriminálními skutky spojené s užíváním drog.
- **Uplatňování přístupů k řešení problému užívání drog** – snižování nabídky drog, poptávky po nich a rizik spojených s jejich užíváním.⁸⁶

Obrázek č. 13 zobrazuje 4 základní cíle a s nimi korespondující čtyři pilíře:

	Cíl I.	Cíl II.	Cíl III.	Cíl IV.
Strategický cíl	Snížit míru experimentálního a příležitostného užívání drog zejména mladými lidmi	Snížit míru problémového a intenzivního užívání drog	Snížit potenciální rizika spojená s užíváním drog pro jedince a společnost	Snížit dostupnost drog zejména pro mladé lidi
Pilíře protidrogové politiky	Primární prevence	Léčba a sociální začleňování	Snižování rizik	Snižování dostupnosti drog

Zdroj: Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018, s. 7

Obrázek 13: Základní cíle protidrogové politiky

5.3 Shrnutí

Hlavními cíli protidrogové politiky v ČR, které vychází z politiky EU, jsou hlavně snižování počtu uživatelů drog, eliminace rizik spojených s užíváním a snižování kriminality. Při zkoumání vlivu státních výdajů na protidrogové aktivity v předchozím období na počet uživatelů drog bylo zjištěno, že zvyšováním celkových výdajů dochází

⁸⁶ Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018, s. 7

ke zvyšování počtu uživatelů drog, což rozhodně není požadovaný efekt protidrogové politiky. Dalším zkoumaným jevem byla zdravotní rizika spojená s užíváním drog. V roce 2009 také došlo k nárůstu počtu smrtelných předávkování nelegálními drogami.

Co se týče kriminality, v posledních letech je možné pozorovat rostoucí trend počtu stíhaných a obžalovaných osob za držení drog a klesající počet osob obžalovaných a stíhaných z trestného činu šíření toxikomanie. Alarmující je ovšem podíl kriminality způsobené uživateli drog na celkové trestné činnosti. Odhady činní, že 21 % všech trestných skutků má souvislost s drogami, převážně se sekundární drogovou kriminalitou, která je zapříčiněna především obstaráváním peněžních prostředků drogově závislými uživateli. Legální alkohol je zaznamenán v 18 procentech případů veškeré trestné činnosti. Tyto skutky jsou však následky požití alkoholu, jako je ohrožování či jízda v opilosti.

Na základě těchto dat lze považovat vynakládání peněžních prostředků pomocí politiky drogové prohibice za neúčinné. Každoroční zvyšování peněžních prostředků použitých na tuto politiku nepřináší požadované výsledky, jimiž jsou snižování počtu uživatelů drog nebo snížení kriminality. Naopak, jako bylo uváděno v kapitole č. 3, čím větší a přísnější zákazy bude stát nastolovat, tím se zvýší ceny statku, což, jak bylo dokázáno, paradoxně zvýší i sekundární drogovou kriminalitu.

5.3.1 Liberalizace jako možné řešení?

V kapitole 2.3 o státních zásadách, byly uvedeny přístupy k řešení drogové problematiky. Liberalizace, ať už úplná nebo částečná, by znamenala odstranění zákonů, které zakazují výrobu nebo prodej, ale i užívání drog. Jednoznačným přínosem liberalizace by bylo odstranění černého trhu, jehož existence má celou řadu negativních důsledků, které byly definovány v kapitole 3.4. Odpůrci této politiky se domnívají, že by znamenala nekontrolovaný volný prodej drog. Opak je pravdou, stát by na rozdíl od současné politiky měl možnost kontrolovat a regulovat výrobu a prodej, vybírat z těchto činností daně, podobně jako tomu je u cigaret nebo alkoholu. Stejně bylo dokázáno, že užíváním legálních drog by se pravděpodobně mnohonásobně snížila zdravotní rizika. Tím že by

drogy byly hlídané, by současně výrobci byli nuceni dodržovat určitá pravidla a dodávat veškeré důležité informace o složení nebo např. dávkování jako to je u dnešních medikamentů. Odstranění černých trhů by mohlo znamenat pokles převážně majetkové trestné činnosti, ale zároveň i násilné trestné činnosti. Současně by se zásadně snížily příjmy organizovaným zločineckým skupinám. Pravdou zůstává, že by pravděpodobně nepatrně narostl počet uživatelů drog, ale jak píše Ostrowski, tento nárůst by musel být minimálně 500 %, aby převýšil pozitivní efekty legalizace.⁸⁷ Takto extrémní nárůst je však velice nepravděpodobný. Empirické studie dokazují, že legalizace drog nemá významný vliv na zvýšení spotřeby. Dalším důležitým faktem je, že drogy by přestaly být „zakázaným ovocem“, což by mohlo snížit počet uživatelů, kteří se s nimi snaží experimentovat jen proto, že jsou zakázané (převážně mladiství).⁸⁸

Příkladem, kde drogy již nejsou kriminalizovány, je Portugalsko, které v roce 2000 přijalo průkopnický zákon o dekriminalizaci drog. Po 40 letech války proti drogám USA a další země hledají odpovědi v této malé zemi, která touto politikou začíná sklízet úspěchy. V Portugalsku sice nedošlo k úplné liberalizaci, ale změnil se postoj vůči drogám. Zákony byly změněny tak, že uživatelé jsou namísto do vězení posíláni na poradenství. Na drogy již není nahlíženo jako na problém kriminality, ale problém zdraví, čímž se má předejít začlenění uživatelů do podsvětí. Efekty této politiky jsou následovné:

- Došlo k mírnému nárůstu spotřeby drog mezi dospělými uživateli, ale došlo ke snížení mezi mladistvými a problémovými uživateli jakou jsou např. závislí uživatelé nebo vězni.
- Méně než 3 % užívá nadále marihuanu a méně než 0,3 % zůstalo u kokainu, což znamená, že se počet pravidelných uživatelů drog nezměnil, a že dekriminalizace nepřinesla žádný zásadní růst spotřeby.
- Počet soudních procesů souvisejících s drogami poklesl o 66 %.

⁸⁷ OSTROWSKI, J., Thinking about Drug Legalization, dostupné z WWW: <http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=981>

⁸⁸ ŠTASTNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

- Množství HIV případů spojených s užíváním drog pokleslo o 75 %. Navíc v roce 2002 byla téměř polovina s AIDS drogově závislá, od roku tento počet klesl na 28 %.
- Počet osob, které se léčí z drogové závislosti, vzrostl od roku 2001 o 20 %.
- Množství výdajů při přechodu na novou politiku se nezměnilo, protože prakticky došlo k odklonu peněz vynakládaných na justiční systém do oblasti veřejného zdravotnictví.⁸⁹

Problémem je, že pokud by se stalo, že by se v ČR přistoupilo k politice liberalizace, muselo by se odstoupit od řady mezinárodních smluv, kterými se vláda zavázala kriminalizovat drogy. Navíc propojeností s EU Česká republika částečně ztrácí suverenitu tyto eventuální změny přijmout. Jak bylo zmíněno, plán protidrogové politiky vychází z konceptu Evropské unie. Realizace této myšlenky je v současné době takřka nemožná, ale určitě se o ní vyplatí přemýšlet a diskutovat.⁹⁰

⁸⁹ Portugalská drogová politika se vyplácí, USA dostávají lekci, dostupné z WWW:
<<http://www.legalizace.cz/2011/01/portugalska-drogova-politika-se-vyplaci-usa-dostavaji-lekci>>

⁹⁰ JELÍNEK, L., Řešení drogového problému? Legalizace!, dostupné z WWW:
<<http://www.extempore.cz/content/view/567/51.>>

6 Závěr

Hlavní myšlenkou této diplomové práce byla snaha posoudit na základě empirických dat, ale i různých teorií věhlasných ekonomů, zda je drogová prohibice správným přístupem k řešení drogového problému. Snahou bylo oprostít se od morálních soudů, které snad ani na úrovni diplomové práce v této souvislosti vyřešit nelze.

Drogy doprovázejí lidstvo celým jeho vývojem, ostatně jako jiné dnes povolené psychotropní látky způsobující závislosti. Otázkou je, zda jsou státní zásahy do individuální svobody rozhodování jednotlivce vhodným nástrojem pro boj proti demonizovaným látkám, které stát označuje jako nepřijatelné a jestli vůbec má smysl tento boj vést. Každý člověk je totiž jedinečný, a to jak ve tvorbě hodnot, tak i v demonstraci preferencí. Šťastný proto uvádí: *„Není mnoho důvodů se domnívat, že existuje obecně platný model „správného“ života, a už vůbec ne, že by bylo správné ho násilím všem vnucovat.“*⁹¹ V této souvislosti člověk drogami ubližuje jen sám sobě, respektive výrobou jen těm, co si je žádají, a není tedy z *ekonomického hlediska* důvod, proč by se stát měl do těchto rozhodnutí vměšovat a zatýkáním a perzekuováním vytvářet tzv. „zločince bez obětí“. Vždyť tito lidé jen uspokojují své potřeby, jako to dělají jiní činnostmi, které jsou pro lidské zdraví stejně či dokonce více nebezpečné, a zakázané nejsou (např.: pití alkoholu, kouření cigaret nebo pojídání tučných jídel).

Během práce nebylo prokázáno, že by omezování nabídky pomocí prohibice přinášelo nějaké pozitivní efekty. Omezování nabídky totiž nemá takřka žádný vliv na poptávku po drogách, pouze vytlačí jejich ceny nahoru: příležitostní uživatelé pravděpodobně budou substituovat za levnější drogy a závislí uživatelé budou nuceni získávat příjmy z alternativních zdrojů, což povede ke zvýšení sekundární kriminality. Na příkladech jak ze světové historie, tak současné situace v České republice bylo ukázáno, že drogová prohibice neřeší společenské problémy, jakými jsou kriminalita nebo zdravotní rizika

⁹¹ ŠŤASTNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

spojená s užíváním drog. Paradoxně je možné se domnívat, že je to právě prohibice, která je příčinou vytváření podstatně horších společenských situací a problémů.

Hlavními překážkami dekriminalizace drog pak pravděpodobně zůstávají mýty, které jsou konzervativní společností vytvořeny, a nedostatečná odvaha vládních zástupců otevírat a veřejně probírat tabuizovaná témata. Z příkladu Portugalska, které bylo nuceno řešit neúnosnou společenskou situaci v oblasti drog do té doby nepřipustným způsobem, je zjevné, že částečná liberalizace obchodování s drogami je rozhodně vhodnějším přístupem než prohibice. Otázkou zůstává, zda by úplná legalizace nebyla přístupem ještě vhodnějším.

Závěrem Šťastný dodává: *„Snaha potlačit užívání drog násilím má kromě diskutabilní legitimitnosti jeden vážný nedostatek: je neúčinná a má mnoho ničivých následků. Užívání drog může být stokrát špatné, jejich prohibice je ale nesrovnatelně horší.“*⁹²

⁹² ŠŤASTNÝ, D., Proč liberalizovat drogy, dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>

Seznam použité literatury

ABC.cz slovník cizích slov [online]. 2011, [cit. 2011-09-02].

Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>>.

BARNETT, Randy E. *Review: Bad Trip: Drug Prohibition and the Weakness of Public Policy* [online]. 1994, [cit. 2011-11-03].

Dostupné z WWW: <<http://randybarnett.com/badtrip.htm>>.

BENSON, B., RASMUSSEN, D. *The American Drug War: Anatomy of a Futile and Costly Police Action* [online]. 2000, [cit. 2011-11-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.independent.org/publications/article.asp?id=323>>.

Česká protidrogová politika a její koordinace. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. 12 s.

ISSN 1214 -1089.

DOLIN, B. *Law and Government Division* [online]. 2001, [cit. 2011-09-02].

Dostupné z WWW: <<http://www.parl.gc.ca/37/1/parlbus/commbus/senate/Com-e/ille-e/library-e/dolin2-e.htm>>.

ESCOHOTADO, A. *Stručné dějiny drog*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2003. 176 s.

ISBN: 80-7207-512-8.

Executive Office of the President Office of National Drug Control Policy Washington, *The Economic Costs of Drug Abuse in the USA 1992-2002* [online]. 2004, [cit. 2011-15-03].

Dostupné z WWW:

<http://www.ncjrs.gov/ondcppubs/publications/pdf/economic_costs.pdf>.

FRIEDMAN, D. *Drugs, Violence and Economics* [online]. 2003, [cit. 2011-14-03].

Dostupné z WWW:

<http://www.daviddfriedman.com/Academic/drugs_and_violence/Drugs_and_violence.html>.

FRIEDMAN, M. *Kapitalismus a svoboda*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 1994. 183 s.

ISBN 80-85787-33-4

FRIEDMAN, M., FRIEDMAN, R. *Svoboda volby* [online]. 1992, [cit. 2011-08-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=166>>.

- GILMORE, N. *Drug Use and Human Rights* [online]. 1996, [cit. 2011-26-02].
Dostupné z WWW: <<http://www.drugtext.org/library/books/gilmore/gilmcont.htm>>.
- GUIZADO A.; RESTEPO A. *Perspectives on Narcotics Trafficking in Colombia* [online]. 2000, [cit. 2011-29-03]. Dostupné z WWW:
<<http://www.springerlink.com/content/h242152w62642215/fulltext.pdf>>.
- LLOSA, Vargas A. *Back from the Dead-With U.S. Help* [online]. 2002, [cit. 2011-11-03].
Dostupné z WWW: <<http://www.independent.org/newsroom/article.asp?id=97>>.
- MANKIW, Gregory N. *Zásady ekonomie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 763 s.
ISBN 80-7169-891-1.
- Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2008, [cit. 2011-22-02].
Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/bezpecnost/drogy.html>>.
- MIRON, Jeffrey A., ZWIEBEL, J. *The Economic Case Against Drug Prohibition* [online]. 1995, [cit. 2011-14-03]. Dostupné z WWW:
<<http://whyprohibition.ca/sites/default/files/Miron-economic%20Case%20Against%20Prohibition-2008.pdf>>.
- MIRON, Jeffry A. *Violence and U.S. Prohibitions of Drugs and Alcohol* [online]. 1999, [cit. 2011-14-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.nber.org/papers/w6950.pdf>>.
- MISES, Von L. *Byrokracie*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 2002. 205 s.
ISBN 80-86389-22-7
- MONAR. *Užívání a zneužívání psychotropních látek v historii* [online]. 2010, [cit. 2010-11-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.monar.cz/index.php?ID=44>>.
- MOORE, Mark H., KLEIMAN, Mark A. *The Police and Drugs* [online]. 1989, [cit. 2011-14-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/117447.pdf>>.
- MRAVČÍK, V. a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2009*. Praha: Úřad vlády ČR, 2010. 148 s. ISBN 978-80-7440-034-6.
- NADELMANN, E. *Should We Legalize Drugs? History Answers Yes* [online]. 1993, [cit. 2011-28-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.drugpolicy.org/library/tlcameri.cfm>>.

Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, Úřad vlády České republiky, 2005, ISBN 80-86734-39-0.

Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018. Praha: Úřad vlády ČR, 2010. 31 s. Dostupné také z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/narodni_strategie_protidrogove_politiky_na_obdobi_2010_az_2018_schvalena_vladou>.

National Institute of Drug Abuse [online]. 2008, [cit. 2011-09-02].

Dostupné z WWW: <<http://www.nida.nih.gov/Infofacts/tobacco.html>>.

OSTROWSKI, J. *Thinking about Drug Legalization* [online]. 1989, [cit. 2011-01-04].

Dostupné z WWW: <http://www.cato.org/pub_display.php?pub_id=981>.

PÍSAŘ, P. *Paradoxy drogové prohibice* [online]. 2005, [cit. 2011-26-02].

Dostupné z WWW: <http://www.libinst.cz/clanky.php?id=591#_ftn6>.

Portugalská drogová politika se vyplácí, USA dostávají lekci [online]. 2011, [cit. 2011-01-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.legalizace.cz/2011/01/portugalska-drogova-politika-se-vyplaci-usa-dostavaji-lekci>>.

ROTHBARD, Murray N. *Ekonomie státních zásahů*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 2005. 464 s. ISBN 80-86389-10-3.

ROTHBARD, Murray N. *Man, Economy and State with Power and Market*. 2. vyd. Auburn: Ludwig von Mises Institute, 2009. 1438 s. ISBN: 978-1-933550-27-5

ŘIHÁK, H. *Prohibice a drogy z pohledu ekonomie* [online]. 2009, [cit. 2011-06-02].

Dostupné z WWW: <<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/111627/Prohibice-a-drogy-z-pohledu-ekonomie.html>>.

Souhrn situace výroční zprávy ve věcech drog 2009. Praha: Úřad vlády ČR, 2010. 16 s. ISSN 1214 -1089.

SZASZ, T. *Drogy: Historie jedné hysterie*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. 137 s. ISBN 80-7198-201-6.

ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 2000. 113 s. ISBN 80-86389-09-5.

- ŠÍMA, J., ŠŤASTNÝ, D. „Zločiny“ bez obětí, [online]. 1999, [cit. 2010-11-01]
Dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=51>>.
- ŠŤASTNÝ, D. *Proč liberalizovat drogy* [online]. 1998, [cit. 2011-08-03].
Dostupné z WWW: <<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=71>>.
- ŠTEKLÁČ, J. *Sociální a ekonomické důsledky prohibice návykových látek* [online]. 2009, [cit. 2011-24-03]. Dostupné z WWW: <http://www.jiris.nazory.cz/files/SEDPNL_08.pdf>.
- THORTON, M. *The Economics Of Prohibition*, University of Utah Press, 1991. 184 s.
ISBN 0-87480-375-6.
- VALÍČEK, P. *Rostlinné omamné drogy*. 1. vyd. Benešov: Start, 2002. 191 s.
ISBN 80-86231-09-7.
- ZÁBRANSKÝ, T. *Drogová epidemiologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.
95 s. ISBN 80-244-0709-4.